
¹ I heard that Rashi in Masechet Ta'anit is not really Rashi. I was wondering what the story is:

- (a) How do we know it's not Rashi?
- (b) Why didn't Rashi write a commentary?
- (c) If it's not Rashi, who is it?

Avraham Adam Sabzevari, Kew Gardens, NY, USA

The Kollel replies:

(a) The Sefer "Rashi Ta'anis" (Moshe Chai Publishing, 5764, annotated by Rabbi Yosef Chaim Dayan) brings in his introduction the Maharatz Chiyus' essay "Imrei Binah", chapter 5, who mentions several categories of proofs and many examples of each to show that the Perush printed in our Gemara is not from Rashi. Among his proofs are:

1. Contradictions between this Perush and Rashi's Perush throughout Shas.
2. Tosfos on our Masechta does not quote this Perush, so it would seem that they did not have it.
3. Other commentaries, such as Ritva and Ran, do not bring Rashi's opinion in their commentaries, again implying that they did not have his Perush available. (Neither does the Bartenura use the words of Rashi nearly as much as with other Masechtos.)
4. The quotes in Tosfos and other Rishonim that are attributed to Rashi are not consistent with the Perush here.
5. This Perush is not written in the same style as Rashi throughout Shas, specifically regarding the way he quotes Pesukim.
6. There are several examples of extraneous words appearing in this commentary, which is clearly not Rashi's style.
7. There is an abundance of differing versions of this Perush.

Although Rabbi Dayan refutes many of the proofs of Maharatz Chiyus, nevertheless it is clear that many Rishonim had a different commentary of Rashi than what is printed. (See, for example, Tosfos 4a DH Chigeres, and 12a DH Im, and 12b DH Nim; Ramban 15a; Or Zaru'a #403, 407, and 410). Many Acharonim agreed with Maharatz Chiyus that our commentary was not written by Rashi, for example Chida (in Shem ha'Gedolim, letter "Shin"), citing R. Yakov Emden, Yad David (Zintzheim) Ta'anis 13a, Mar'eh Kohen (R. Betzalel Cohen of Vilna), and R. Reuven Margoliyos (Nitzotzei Zohar to Mishpatim, 115a).

(b) We do not have Rashi's commentary on Nedarim and Nazir either, or on most of Bava Basra. Nobody seems to know why that is - were they lost, or did Rashi simply not have a chance to finish them? That does not seem to be the case here, though, since Rishonim do quote Rashi from Ta'anis.

We actually have another record of Rashi's commentary on Ta'anis. Three manuscripts of a commentary which has been attributed to Rashi (but differs from the printed "Rashi") exist. The commentary of Rashi printed with the Gemara in Spain 1482 seems to have been based on those manuscripts, as well as the Rashi printed in the Ein Yakov of Saloniki, 1520. Although there are minor differences between the manuscripts and the printed "Rashi" throughout the Maseches, the major difference between our Rashi and those Rashis is in the first Daf and a half of the Maseches. It seems that the commentary we have for these pages was written by a Talmid of Rabeinu Gershon (see below, (c)).

Even these manuscripts do not contain all of the citations from Rashi that the Rishonim bring, but they are more consistent with the Rishonim's citations than our "Rashi". One of the manuscripts begins with a note saying that it is not clear who wrote it, but the scribe heard that Rashi's student wrote the (or a) commentary. This is consistent with the conclusion of Maharatz Chiyus (see below, (c)).

פרק שלישי 'סדר תעניות אלו'

מתוך "גמרא נוקה"

על שם הורי נפתלי ורחנה הולנדר הכ"מ

(תענית יח, ב)

משנה:

סדר תעניות אלו (האמור בפרק ראשון (תענית יא), שבתחילה יחידים מתעניין סדר תעניות, ואחר כך צבור הולכין ומתעניין עד שלשה עשר, אם לא נענו) - **האמור ברביעה ראשונה** (אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה, ולא ירדו גשמים - מתעניין והולכין כסדר הזה); **אבל צמחים ששנו** (שנשתנו ממנהגן: תחת חטה יצא חוח, תחת שעורה - באשה, שלא היו חטים בשבולים או שינוי אחר) **מתריעין עליהן מיד** (אפילו בראשונות, שכל חומר האחרונות נוהג בהן); **וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם** (בין רביעה ראשונה לשניה) **ארבעים יום - מתריעין עליהן, מפני שהיא מכת בצורת** (סימן בצורת היא).

ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן (מפרש בגמרא), **לאילן ולא לצמחין**, **לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ולמערות** (בבבא בתרא מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה, וכולן בית כניסיות מי גשמים לשתייה) - **מתריעין עליהן מיד**; **וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים, דכתיב** (עמוס ט, ט) **[וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם, בעוד שלשה חדשים לקציר, והמטרתי על עיר אחת, ועל עיר אחת לא אמטיר; חלקה אחת תמטר] והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר** [וחלקה אשר לא תמטיר עליה תיבש] (כגון שהמטיר בעיר זו, ובחבירתה לא המטיר, דקללה היא) -

(תענית יט, א)

המשך המשנה:

אותה העיר מתענה ומתרעת, וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות (ולפיכך מתענות: שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות התבואה באותה העיר, ויהיה בה רעב); **רבי עקיבא אומר: מתריעות ולא מתענות**; **וכן עיר שיש בה דָּבָר או מפולת** (שחומותיה והבתים נופלין ברוח) - **אותה העיר מתענה ומתרעת, וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות**; **רבי עקיבא אומר: מתריעות ולא מתענות**. **איזהו דָּבָר?**

עיר המוציאה חמש מאות רגלי, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - **הרי זה דָּבָר**; **פחות מכאן אין זה דָּבָר**. **על אלו מתריעין בכל מקום** (אם ידאו באספמיא - מתריעין בבבל, בבבל - מתריעין באספמיא, כדקתני טעמא בסיפא: **מפני שהיא מכה מהלכת**)¹; **על השדפון** (בתבואות), **ועל הירקון** (חולי), **ועל הארבה, ועל החסיל, ועל החיה רעה** (משכלת בני אדם), **ועל החרב** (חיילות ההולכין להרוג ולהשחית בכל מקום) - **מתריעין עליה מפני שהיא מכה מהלכת** (אם במקום אחד היא - מתריעין עליה כל השומעין, כדי שלא תבא עליהן).

מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם (בארץ ישראל) **וגזרו תענית על**

The Rashi printed alongside the Rif is much briefer than our "Rashi", and his style seems more polished. According to R. Reuven Margoliyos (cited above at the end of (a)), this is what remains from the "true" commentary of Rashi on Ta'anis.

(c) Maharatz Chiyus concludes that some notes for Maseches Ta'anis were indeed written by Rashi himself. These were then used by a Talmid of his as the basis for his own Perush. This new Perush was not popularized at the time (thus it was not available to the other Rishonim) but after the Perush was printed alongside the Gemara, it was mistaken for Rashi's own commentary. He asserts that each mention of "I heard from my Rebbe" indicates a teaching that the author read in Rashi's Perush.

The author of Dikdukei Sofrim (Ta'anis 2b, see also Cheshek Shlomo 3a) points out that for the first Daf and a half of Ta'anis, the commentary printed as "Rashi" is suspiciously similar to the commentary of Rabeinu Gershon (which is printed in the common Shas). That section may have been written by a student of Rabeinu Gershon (as mentioned above (b)). This is not true of the remainder of the commentary.

שנראה כמלא פי תנור (מפרש בגמרא) שדפון באשקלון (בארץ פלשתיים).
ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן (שהיא חיה רעה, ומכה מהלכת היא);
רבי יוסי אומר: לא על שאכלו, אלא על שנראו (ובאו בעיר).

על אלו מתריעין (ב'עננו') בשבת: על עיר שהקיפה נכרים או נהר, ועל הספינה המיטרפת בים (מלשון טרף אבבא (ברכות כח,א), ומלשון 'ביצה טרופה' (עדות פ"ב מ"ד) כו', כדמפרש בפרק שלמעלה (תענית יד,א)).

רבי יוסי אומר: לעזרה ולא לצעקה.
שמעון התימני (מתמנה היה) אומר: אף על הדָּבָר; ולא הודו לו חכמים.
על כל צרה שלא תבא (לישנא מעליא נקט) על הצבור - מתריעין עליהן, חוץ מרוב גשמים (לאו כגון שירדה על עיר אחת ועל עיר אחת לא ירדה, ששם ודאי שתיהן לקללה, כדאמר רב יהודה (לעיל תענית ו,ב): תַּמְטָר - מקום מטר: שמקלקל תבואה; אלא כבר ירדו וטורח הם לבני אדם, אבל אינן מקלקלין תבואות; וטעמא מפרש בגמרא למה אין מתריעין).
מעשה שאמרו לו לחוני המעגל: התפלל שירדו גשמים.

אמר להם: צאו והכניסו תנורי פסחים (שהם בחצרות, ושל חרס הן, ומטלטלין אותן) בשביל שלא ימוקו (בגשמים). התפלל ולא ירדו גשמים. מה עשה? עג עוגה ועמד בתוכה ואמר לפניו: ריבוננו של עולם! בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך; נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך. התחילו גשמים מנטפין. אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות (שיפוע גשמים למלאות בורות) שיחין ומערות. התחילו לירד בזעף. אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון ברכה ונדבה (רצון ועין יפה). ירדו כתיקנן, עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים. באו ואמרו לו: כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל שילכו להן! אמר להם: צאו וראו אם נמחית אבן הטועין. (אבן טועין היתה בירושלים, וכל מי שאבדה לו אבידה כו', בבבא מציעא כח,ב).

שלח לו שמעון בן שטח: אלמלא חוני אתה - גוזרני עליך נידוי (על כבוד הרב), אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שהוא מתחטא (פורפיי"ש בלעז: עושה רע, חוטא) על אביו ועושה לו רצונו; ועליך הכתוב אומר (משלי כג,כה) ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך.

היו מתעניין וירדו להם גשמים: קודם הנץ החמה - לא ישלימו; לאחר הנץ החמה - ישלימו.
רבי אליעזר אומר: קודם חצות - לא ישלימו, לאחר חצות ישלימו.
מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות.
אמר להם רבי טרפון: צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול.

גמרא:

'סדר תעניות האלו... האמור ברביעה ראשונה' - ורמינהי: 'רביעה ראשונה ושניה - לשאול, שלישית להתענות' (שאף על פי שלא ירדו גשמים לא בראשונה ולא בשניה - לא היו מתעניין אלא שואלין) ' (וקשיין מתניתין - דקתני 'סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה' וברייטא אהדדי)!

אמר רב יהודה: הכי קאמר: סדר תעניות האמור - אימתי? בזמן שיצאה רביעה ראשונה ושניה ושלישית (וכגון רביעה ראשונה ושניה ושלישית; דכולי יורה קרי ליה רביעה; כך שמעתי), ולא ירדו גשמים; אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וזרעו ולא צמחו, אי נמי צמחו וחזרו ונשתנו - מתריעין עליהן מיד.

אמר רב נחמן: דוקא 'נשתנו' (דכי נשתנו ודאי - הוא דמתריעין מיד, דצריך להתפלל עליה שיחזיר ביופי' כתקנו), אבל יבשו - לא (לא צריך, דמכאן ואילך לא יועיל, והוא תפלת שוא, אפילו יבשו כשהן חסין עדיין דקין - אפילו הכי לא מתריעין).

פשיטא: 'נשתנו' תנן!

לא, צריכא: דאקון (שעלו בקנה: שנתקנו מעט לאחר שנתייבשו); מהו דתימא 'אקנתא מילתא היא' (דהואיל ונתקנו מעט, אם יתפלל - מועיל להם) - קמשמע לן (רב נחמן דאקנא לאו

מילתא).

(לשון אחר: אבל יבשו – לא, דממילא חוזרין; לא צריכא דאקון – שעלו בקנה, מהו דתימא אקנתא מילתא היא: דכיון שעלו בקנה ועדיין לא בשלו כל צרכן, ודאי אי לא מתריעין – תו לא גדלי? קמשמע לן דלאו מילתא היא: דאף על גב דאקון אכתי גדלי טפי.)

וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם [ארבעים יום – מתריעין עליהן מפני שהיא מכת בצורת]:

מאי 'מכת בצורת'?

אמר רב יהודה אמר רב: מכה המביאה לידי בצורת.

אמר רב נחמן: נהרא אנהרא (בשאין תבואה בעיר אחת, ויש בעירות אחרות, ואפשר להביא מזה לזה דרך נהר בספינה) –

(תענית יט, ב)

בצורתא (בצורת היא זו, ולא רעב, הואיל ויכולין לישא בספינות); מדינתא אמדינתא (וצריכין להוליך ממדינה למדינה על ידי חמרים) – כפנא (רעב; ורעב קשה מבצורת, לפי שאי אפשר להביא בשופי; מפי רבי).

ואמר רב חנינא: סאה בסלע ושכיחא (כי זבני סאה של חיתין בסלע דהיינו יוקר ומצויה לקנות בכל עת) – בצורתא; ארבעה, ולא שכיחא – כפנא. (לשון אחר נהרא אנהרא, אם יבש מעיין זה וצריך להסב מעיין אחר בכאן, אי נמי להמתין עד שיגדל נהר אחרת ויבא כאן – בצורת הוא זה; מדינתא אמדינתא – אם יבשו כל הנהרות שבתוך העיר, וצריכין להביא מים מעיר אחרת, כפנא – רעב הוא זה, תקיפא מבצורתא.)

אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא בזמן שהמעות בזול ופירות ביוקר, אבל מעות ביוקר (אין מעות מצויות להן) ופירות בזול – מתריעין עליה מיד; דאמר רבי יוחנן: נהירנא (אני זוכר) כד הוו קיימי ארבע סאין בסלע והוו נפיש נפחיי כפן [מרובים נפוחים מרעב] בטבריא, מְדָלִית איסר (מֵאֵין מְעוֹת).

ירדו לצמחין אבל לא לאילן:

בשלמא 'לצמחים ולא לאילן' – משכחת לה דאתא ניחא (ואמרינן בפירקא דלעיל (תענית ג, ב): מיטרא ניחא לפירי ולתבואה, ומיטרא ריזא לאילני, דאתיא ניחא לפירי ואתיא רזא לאילנות) ולא אתיא רזיא; 'לאילן ולא לצמחין' – דאתיא רזיא ולא אתיא ניחא; 'לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ומערות' – משכחת לה דאתיא רזיא וניחא; מיהו טובא לא אתיא, אלא הא דתניא; 'ירדו לבורות לשיחין ולמערות אבל לא לזה ולזה' – היכי משכחת לה? דאתיא בשפיכותא (בכח גדול יותר מדאי, דאינה טובה לא לזה ולא לזה). (שוב אמר רבי: שפיכותא – מטר דק ועבה יותר מדאי: לאילני לא מהניא – דלאו רזיא היא, לצמחים נמי לא – שהגשמים מרובין באין ושוטפין אותן.)

תנו רבנן: 'מתריעין על האילנות בפרוס הפסח (בימי הפסח), על הבורות ושיחין ומערות (אם לא ירדו להן גשמים) אפילו בפרוס החג (להשקות זרעים ואת בהמתם); ועל כולן – אם אין להן מים לשות – מתריעין עליהן מיד (אפילו בפרוס החג, דימות החמה נינהו, אפילו הכי – מתריעין, משום דכולן צריכות לשתות); ואיזהו מיד שלהן? שני וחמישי ושני.

ועל כולן (כל אלו) אין מתריעין עליהן אלא באפרכיא שלהן (באותו מלכות שכלו שם מי בורות שיחין ומערות);

ואסכדא (בוצמל"ע בלעז [אסכרה, דיפטריה]; פעמים שנקבע בתוך פיו של אדם ומת, לשון כי יסכר פי דוברי שקר (תהלים סג, ב) והיא סרונכה, מיתה משונה) – בזמן שיש בה מיתה (שהיא משולחת – מהלכת, ומתים בה) מתריעין עליה, בזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה; ומתריעין על הגזבאי (שמכלה את התבואה) בכל שהוא (אפילו לא נראה אלא קצת, בידוע שעתידין לבוא לרוב; אבל חגב כל שהוא – מצוי הוא, ואינו מכלה כל כך כארבה); רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף על החגב.

תנו רבנן: 'מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע (דשמיטה, אבל בשמיטה - לא, דהפקר ניהו); על הבורות ועל השיחין ועל המערות - אפילו בשביעית (כל שעה צריכין לשתייה, ואף על פי שהגשמים מועילין לקרקע בשביעית); רבי שמעון בן גמליאל אומר: אף על האילנות (מתריעין) בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים'.

תניא אידך: 'מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע; על הבורות על השיחין ועל המערות - אפילו בשביעית; רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף על האילנות מתריעין על הספיחין בשביעית (ואף על הספיחין של שביעית שאינן חשובין כל כך) מפני שיש בהן פרנסה לעניים'.

תניא: 'אמר רבי אלעזר בן פרטא: מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים צימוקין לעולם (צמוקין - שיורדין בקושי, מלשון ושידיים צומקים (הושע ט, יד)): יש שנה שגשמיה מרובין ויש שנה שגשמיה מועטין; יש שנה שגשמיה יורדין בזמנן ויש שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן; שנה שגשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה? - לעבד שנתן לו רבו פרנסתו (של כל השבת כולה) כאחד בשבת: נמצאת עיסה נאפית כתיקנה (שיש לו פנאי לאפותה) ונאכלת כתיקנה; שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה? - לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בערב שבת: נמצאת עיסה נאפית שלא כתיקנה ונאכלת שלא כתיקנה; שנה שגשמיה מרובין למה הוא דומה? - לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת (פרנסת כל השנה, וטוחן אותה ביחד): נמצאו ריחים טוחנות מן הכור מה שטוחנות מן הקב (שכן דרך שמשתייר מן הקמח ברחיים, וכן כשהגשמים יורדין מרובים ומרביעין את הארץ; ומה שהיו טרשים בולעים מן הרוב - בולעין מן המיעוט, ומה שהרוח מנשבת ובולעת מן הרוב - בולעת מן המיעוט), ונמצאת עיסה (עריבה שלשין בה את הבצק) אוכלת מן הכור כמו אוכלת מן הקב (שמשתייר בשוליה מן העיסה); שנה שגשמיה מועטין למה הוא דומה? - לעבד שנתן לו רבו פרנסתו מעט מעט (אף גשמים, כשיורדין מעט מעט - נבלעין בטרשין ואין מרביעין את הארץ): נמצאו ריחים מה שטוחנות מן הכור טוחנות מן הקב, נמצאת עיסה כמה שנאכלת מן הכור אוכלת מן הקב; דבר אחר: בזמן שגשמיה מרובין למה הוא דומה? - לאדם שמגבל את הטיט: אם יש לו מים רבים - מים אינן כלין, והטיט מגובל יפה; אם יש לו מים מועטין - מים כלים והטיט אינו מתגבל יפה'. הכי גרסינן: מימיו מרובין - [אינן] כלין, וטיט מתגבל יפה מימיו מועטין הטיט אינו מתגבל יפה - מים אינן כלין, ויוכלו לגבל טיט הרבה כמה שירצה.

תנו רבנן: 'פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשותות. הלך נקדימון בן גוריון (עשיר גדול היה) אצל הגמון אחד, אמר לו: "הלוני שתיים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים, ואני אתן לך שתיים עשרה עינות מים (כלומר: שירדו גשמים ויתמלאו כל המעינות מים; אותן מעיינות לא היו נובעים מים כל כך, ואינן מתמלאין מאליהן כשאר מעיינות); ואם איני נותן לך - הריני נותן לך שתיים עשרה ככר כסף", וקבע לו זמן. כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים בשחרית - שלח לו: "שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך!" שלח לו: "עדיין יש לי זמן - כל היום כולו שלי הוא!"; בצהרים שלח לו: "שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך!" שלח לו: "עדיין יש לי שהות ביום!"; במנחה שלח לו: "שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך!" שלח לו: "עדיין יש לי שהות ביום!"; לגלג עליו אותו הגמון, אמר: "כל השנה כולה לא ירדו גשמים

(תענית כ, א)

ועכשיו ירדו גשמים (בתמיהה)? - נכנס לבית המרחץ בשמחה.

עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ - נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב; נתעטף ועמד בתפלה, אמר לפניו: "רבונו של עולם: גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שיהו מים מצויין לעולי רגלים!" מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתים עשרה מעינות מים והותירו; עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש.

כשפגעו זה בזה אמר לו: "תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך!" אמר לו: "יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך, אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי: שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו".

חזר ונכנס לבית המקדש נתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו: "רבונו של עולם: הודע שיש לך אהובים בעולמך!" מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה. באותה שעה אמר לו האדון: "אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותי".
תנא: 'לא' נקדימון' שמו אלא 'בוני' שמו, ולמה נקרא שמו נקדימון - שנקדרה (זרחה, לשון מקדיר, שהיתה חמה קודרת ברקיע וזורחת, פירוטוצ"ר בלעז [לבקוע, לחדור בעד]) חמה בעבורו'.

תנו רבנן: 'שלשה נקדמה להם חמה בעבורן: משה, ויהושע, ונקדימון בן גוריון'.

בשלמא נקדימון בן גוריון - גמרא. (הכי גרסינן: נקדימון בן גוריון - הא דאמרן.)
יהושע נמי - קרא דכתיב (יהושע יג) וידם השמש וירח עמד [עד יקם גוי איביו הלא היא כתובה על ספר הישר; ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים];
אלא משה מנלן?

אמר רבי אלעזר: אתיא 'אחל' 'אחל': כתיב הכא (דברים ב, כה) [היום הזה] אחל תת פחדך [ויראתך על פני העמים, תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך] וכתוב התם (יהושע ג, ז) [ויאמר ה' אל יהושע: היום הזה] אחל גדלך [בעיני כל ישראל: אשר ידעון כי כאשר הייתי עם משה אהיה עמך] (כתיב במלחמת יהושע (יהושע ג, ז) אחל גדלך ובמלחמת משה כתיב (דברים ב, כה) אחל תת פחדך: מה יהושע נקדמה לו חמה במלחמתו, כדכתיב בהדיא - אף משה כן: שכן דרך הכתובין, למד סתום מן המפורש ברמז בדיבור דומה לחבירו, וגזירה שוה אחת מן שלש עשרה מדות שניתנו לו למשה מסיני, ובתחילת סיפרא מפורש).

רבי שמואל בר נחמני אמר: אתיא 'תת' 'תת': כתיב הכא אחל תת פחדך, וכתוב התם (יהושע יב) [אז ידבר יהושע לה'] ביום תת ה' את האמרי [לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון].

רבי יוחנן אמר: אתיא מגופיה דקרא (דברים ב, כה) [היום הזה] אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים] אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך; אימתי רגזו וחלו מפניך? בשעה שנקדמה לו חמה למשה.

וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים כו' [והמטרת על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטיר וגו']:

אמר רב יהודה אמר רב: ושתייהן לקללה (אקרא קאי, האי דכתיב 'על עיר אחת אמטיר ועל עיר אחת לא אמטיר' - שניהם לקללה: אותה שימטיר עליה - רוב גשמים שמקלקלין את התבואה; ואת שלא ימטיר - אין גשמים ואין תבואה גדילה. 'אשר לא תמטיר עליה' - מוסב הדבר על העב, שהעב בלשון נקיבה, דכתיב (מלכים א' יח) הנה עב קטנה ככף איש עולה מים).

(איכה א, יז) [פרשה ציון בידיה אין מנחם לה; צוה ה' ליעקב סביביו צרין] היתה ירושלים לנדה ביניהם - אמר רב יהודה אמר רב: לברכה כנדה: מה נדה יש לה היתר - אף ירושלים יש לה תקנה.

(איכה א, א) [איכה ישבה בדד העיר רבתי עם] היתה כאלמנה [רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למס] - אמר רב יהודה: לברכה כאלמנה; ולא אלמנה ממש (דהא לא כתיב 'אלמנה' אלא 'היתה כאלמנה'), אלא כאשר (העומדת באלמנות חיות על בעלה) שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור עליה.

(מלאכי ב, ט) וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים [לכל העם: כפי אשר אינכם שמרים את דרכי ונשאים פנים בתורה] - אמר רב יהודה: לברכה: דלא מוקמי מינן לא רישי נהרי (מוכסין) ולא גזירי פטי (סרדיוטין, מרוב בזיון).

(מלכים א יד, טו) והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים [ונתש את ישראל מעל האדמה הטובה הזאת אשר נתן לאבותיהם, וזרם מעבר לנהר, יען אשר עשו את אשריהם - מכעיסים את ה'] - אמר רב יהודה אמר רב: לברכה, דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב (משלי כז, ד) נאמנים פצעי אוהב ונעדרות נשיקות שונא ('נעדרות' - לשון הפך, כדאמרינן במסכת סוכה (י"א); ויעתר לו: מה עתר זה מהפך את התבואה - [פורקא בלעז [קלשון]]]; אי נמי: נעדרות - לשון רבוי וייתור, אינקרי"ש בלעז [מרובה מדי, מיותר] כמו 'הערתם עלי דבריכם' (יחזקאל לה, יג)? - טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שבירכן בלעם הרשע: אחיה השילוני קללן בקנה: אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה: מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן, דממו הרוחות עמד הקנה במקומו! אבל בלעם הרשע בירכן בארז שנאמר (במדבר כד, 1) [כנחלים נטיו כגנת עלי נהר; כאהלים נטע ה'] כארזים [עלי מים] (ואף על גב דכתיב בקרא כארזים עלי מים - ההוא לאו בלעם קאמר ליה, דבלעם אמר כארזים והמלאך השיבו עלי מים, וכן כוליה, דבלעם אמר כנחלים דזימנין מתייבשין - וקאמר ליה המלאך נטיו, דאין יבישין לעולם, והיינו דכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה על ידי מלאך, שהושיבו על ידי מלאך) - מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין - אפילו כל הרוחות שבעולם (שאין קשות) נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו, כיון שנשבה בו רוח דרומית (שהיא קשה, כדאמרינן (בבא בתרא כה, ב): אילמלא בן נץ שמעמידה - אין כל בריה יכולה לעמוד מפניה, שנאמר המבינתך יאבר נץ יפרש כנפיו לתימן) - עוקרתו והופכתו על פניו! ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים.

תנו רבנן: 'לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז; מעשה שבא רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור, מבית רבו, והיה רכוב על החמור ומטייל (לשמוח) על שפת נהר, ושמה שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה;

(תענית כ, ב) נזדמן לו אדם אחד (יש ספרים שכתוב בהן: אליהו זכור לטוב, והוא נתכוון להוכיחו שלא ירגיל בדבר) שהיה מכוער ביותר; אמר לו: "שלום עליך רבי" ולא החזיר לו, אמר לו: ריקה! כמה מכוער אותו האיש! שמא כל בני עירך מכוערין כמותך?! אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני: כמה מכוער כלי זה שעשית! כיון שידע בעצמו שחטא - ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו: נענית לך! מחול לי! אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו 'כמה מכוער כלי זה שעשית'! היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו; יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו "שלום עליך רבי רבי מורי מורי"; אמר להם: למי אתם קורין 'רבי רבי'? אמרו לו: לזה שמטייל אחריו! אמר להם: אם זה רבי - אל ירבו כמותו בישראל! אמרו לו: מפני מה? אמר להם: כך וכך עשה לי! אמרו לו: אף על פי כן מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא. אמר להם: בשבילכם הריני מוחל לו, ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.

מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז, ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב

בו ספר תורה תפילין ומזוזות.

וכן עיר שיש בה דבר או מפולת כו':
תנו רבנן: 'מפולת' (מפולת: שיש שם רוח חזק שמפיל החומות) שאמרו (מתריעין עליהן):
כריאות ולא דעועות: שאינן ראויות ליפול, ולא הראויות ליפול'
(בבריאות קאמרינן, שיהיו החומות בריאות ואף על פי כן נופלות מכח נשיבת הרוח, אבל אם היו החומות הנופלות דעועות - אין מתריעין עליהן, וכשאינן ראויות ליפול - מתריעין עליהן, ולא בראויות ליפול).
הי ניהו 'כריאות' - הי ניהו 'שאינן ראויות ליפול'! הי ניהו 'דעועות' הי ניהו 'ראויות ליפול'!
לא, צריכא (הא דקתני 'שאינן רעועות' ו'ראויות ליפול'): דנפלו מחמת גובהיהו; אי נמי דקיימן אגודא דנהרא (על שפת הנהר, שאף על פי שהיא בריאה - ראויה היא ליפול: שהמים מפילין אותה, שמקלקלין את הקרקע ושוחקין את היסוד).
כי ההיא אשיתא רעועה דהואי בנהרדעא דלא הוה חליף רב ושמואל תותה [תחתה] אף על גב דקיימא באתרה (במקומה) תליסר שנין (אף על גב דאינה ראויה ליפול, דהא קמה באתרה כולי האי - אפילו הכי, כיון דרעועה היא - לא הוו חלפי תותה, אלא היה מקיף סביבותיה). יומא חד איקלע רב אדא בר אהבה להתם, אמר ליה שמואל לרב: ניתי מר, נקיף.
אמר ליה: לא צריכנא האידנא, דאיכא רב אדא בר אהבה בהדן דנפיש זכותיה ולא מסתפינא.
רב הונא הוה ליה ההוא חמרא בההוא ביתא רעיעא, ובעי לפנוייה; עייליה לרב אדא בר אהבה להתם, משכיה בשמעתא עד דפנייה. בתר דנפק נפל ביתא. ארגיש רב אדא בר אהבה - איקפד: סבר לה כי הא דאמר רבי ינאי: 'לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס שמא אין עושין לו נס, ואם תימצוי לומר עושין לו נס - מנכין (ממעטין) לו מזכיותיו'.
אמר רב חנן: מאי קרא? - דכתיב (בראשית לביא) קטנתי מכל החסדים ומכל האמת [אשר עשית את עבדך: כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות].

מאי הוה עובדיה דרב אדא בר אהבה?
כי הא דאתמר: שאלו תלמידיו לרב אדא בר אהבה: במה הארכת ימים? אמר להם: מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני, ולא הרהרתי במבואות המטונפות, ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה (דכל שעתא הוה גריס) ובלא תפילין, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא ששתי בתקלת חברי, ולא קראתי לחברי בהכינתו (שמכנים לו בני אדם, כגון שם לווי) - ואמרי לה בחניכתו (כמו: 'חניכת אבות' בגיטין - עד עשרה דורות (גיטין פח,א)).

אמר ליה רבא לרפרם בר פפא: לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דהוה עביד רב הונא?
אמר ליה: בינקותיה לא דכירנא, בסיבותיה דכירנא: דכל יומא דעיבא (יום המעונן, דהוי רוח מנשבת, ומסתפי דלא תפיל חומות) הווי מפקין ליה בגוהרקא (תיבה תלויה בעגלה, ושרות יושבות בהן) דדהבא, וסייר (בודק, תרגום 'פקד' (שמות לד,ז), מסער - כמו: 'האי טבחא דלא סר סכינא קמיה חכם') לה לכולה מתא, וכל אשיתא דהוות רעיעתא - הוה סתר לה; אי אפשר למרה - בני לה, ואי לא אפשר - בני לה איהו מדידיה; וכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא, וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי - זבין ליה ושדי ליה לנהרא (להכי זבין להו: דאי הוה משתייר מידי לגננין - אזלא לאיבוד, דמכמשא בשבת, ונמצא מכשילן לעתיד לבא דלא מייתי ירקי לסעודת שבת).
וליתביה לעניי?
זמנין דסמכא דעתייהו (שנסמכין עניים לאותו ירק ואומרים: אין אנו צריכין לקנות, ושמא ישתיר שם כלום ואין להם מה לאכול בשבת) ולא אתו למיזבן.
ולשדיה לבהמה?

קסבר: מאכל אדם אין מאכילין לבהמה (משום ביזוי אוכלין, ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקדוש ברוך הוא בעולם; אי נמי: משום דחסה תורה על ממונן של ישראל, וזרק לנהר, והולכין למקום אחר,

ומוצאין אותם בני אדם ואוכלין אותן, כך שמעתי).

ולא ליה זבניה כלל?

נמצאת מכשילן לעתיד לבא (דלא מייתי ידקי לסעודת שבת).

כי הוה ליה מילתא דאסותא ('רמי ליה אכזא דמיא כו' - לא גרסינן) הוי מלי כוזא דמיא ותלי ליה בסיפא דביתא, ואמר: 'כל דבעי ליתי ולישקול'; ואיכא דאמרי מילתא דשיבתא (מנהג שדים: שמזיקין למי שיאכל ואינו נוטל ידיו; 'דשיבתא' כהך דגרסינן במסכת יומא (ע"ב): אמר אביי 'משום שיבתא') הוה גמיר, והוה מנח כוזא דמיא (כי היכי דלימשו ידיהו מינה) ודלי ליה, ואמר: כל דצריך ליתי וליעול, דלא לסתכן.

כי הוה כרך ריפתא - הוה פתח לבביה ואמר: כל מאן דצריך - ליתי וליכול.

אמר רבא: כוליהו מצינא מקיימנא לבר מהא (חוץ מזו, דכל מאן דבעי הוה עייל ואכל) דלא מצינא למיעבד

(תענית כא, א)

משום דנפשי בני חילא דמחוזא (דאיכא עניי טפי, וקא מיכלי קרנא).

אילפא ורבי יוחנן הוו גרסי באורייתא; דחיקא להו מילתא (עניות) טובא. אמרי: ניקום וניזיל וניעבד עיסקא ונקיים בנפשינן (דברים טו, טז) אפס כי לא יהיה בך (- בך בעצמך) אביון [כי בך יברכך ה' בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה לרשתה]; אזלו, אותבי תותי גודא רעיעא, הוו קא כרכי ריפתא. אתו תרי מלאכי השרת; שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה: נישדי עליהו האי גודא ונקטלינהו שמניחין חיי עולם הבא (תורה) ועוסקין בחיי שעה (עולם הזה, זה סחורה)! אמר ליה אידך: שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא (עתידי להתגדל, ואין זמנו למות). רבי יוחנן שמע, אילפא לא שמע.

אמר ליה רבי יוחנן לאילפא: שמע מר מידי?

אמר ליה: לא.

אמר: מדשמעי אנא ואילפא לא שמע - שמע מינה (מדאנא שמעתי) - לדידי קיימא לי שעתא.

אמר ליה רבי יוחנן: איהדר (איזיל לתורתך) ואוקי בנפשאי (דברים טו, יא) כי לא

יחדל אביון מקרב הארץ [על כן אנכי מצוך לאמר: פתח תפתח את ירך לאחריך לעניך ולאבינך בארץ].

רבי יוחנן הדר, אילפא לא הדר. עד דאתא אילפא (ממקום שהלך שם לסחורה) - מליך רבי יוחנן (מינוהו ראש ישיבה עליהן; מנהג הוא: מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן, ומעשירין אותו, כדאמרינן לגבי כהן גדול בסיפרא וביומא (יח, א): והכהן הגדול מאחיו [ויקרא כא, י] - גדלוהו משל אחיו).

אמרו לו (אנשי המקום לאילפא): אי אתיב מר וגריס (אם היית יושב ועוסק בתורה) - לא הוה מליך מר (היינו ממליכין אותך כמו שעשינו לרבי יוחנן, דאילפא הוי גמיר טפי מרבי יוחנן).

אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא (כלונס עץ ארוך תקוע, בלב הספינה, שמניחין עליה מכסה, וילון בלעז [תורן]), אמר: אי איכא דשאל לי במתניתא דרבי חייא ורבי אושעיא (דהוו מסדרי מתניתא על פי רבינו הקדוש, שהיה רבם) ולא פשטינא ליה ממתניתין (דאשכחנא משנה כוותיה דהיא ברייתא) - נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא (כלומר: אף על גב דעבדי עיסקא - גריסנא אנא טפי מיניה).

אתא ההוא סבא תנא ליה (שנה לפניו, כלומר: בעא מיניה) [תוספתא כתובות פ"ו ה"י [ליברמן]]:

'האומר' (מי שמת, והניח ממונו ביד איש נאמן, ואמר:) "תנו שקל לבניי בשבת" (תנו שקל, חצי סלע, לבניי, להוצאה בשבוע) "והן ואויין לתת להם סלע" (שיש לו בנים הרבה, ואין מסתפקין לשבת בפחות מסלע) - נותנין להם סלע (דאי הוה בדעתיה דלא למיתן להו אלא שקל - היה מצוה: 'אל תתנו להן אלא שקל'; והאי דקאמר 'תנו להן שקל' ולא אמר תנו סלע - משום דבעי לזרחינהו, כדאמרן בכתובות (ע"א): כדי לזרון במשא ובמתן, כדי שיטרחו וילמדו דרך ארץ, וירויחו), ואם אמר 'אל תתנו להם אלא שקל' אין נותנין להם אלא שקל; אם אמר 'מתו' - ירשו אחרים תחתיהם" - בין שאמר 'תנו' בין שאמר 'אל תתנו' - אין נותנין להם אלא שקל' (אף על גב דאמר 'תנו שקל', ולא אמר 'אל תתנו אלא שקל' - גלי בדעתיה דלא בעי למיתב להו אלא שקל בשבת, כי היכי דאי מתו - ירשו אחרים תחתיהן).

אמר ליה (אילפא): הא מני (דקתני 'אף על גב דלא ספקי בבציר מסלע לא יהיבין להו אלא שקל') - רבי מאיר היא, דאמר (במסכת כתובות, במתניתין) 'מצוה לקיים דברי המת'

(הגמרא הסבירה כך את המשנה בכתובות סט, ב) (דאי לאו מצוה - מן הדין נותנין להן כל הראוי להן, שהרי כל הממון שלהן הוא, ואין בו לאותן אחרים כלום אלא לאחר מיתתן: אם יש מותר - יש להן, ואם לאו - לא יטלו, ומתוך שרוצין אנו לקיים דבריו שירשו אחרים תחתיהם - אנו מקמצין את הממון, כדי שיהא שם מותר).

אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו, גידם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו, וכל גופו מלא שחין, והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים (מפני שהיה גידם, ואם היו עולים - אינו יכול ליטלם בידיו ולזרוקן); פעם אחת [היתה מטתו מונחת בבית רעוע] בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואחר כך לפנות את הכלים; אמר להם: "בניי - פנו את הכלים ואחר כך פנו את מטתי, שמובטח לכם שכל זמן שאני בבית אין הבית נופל". פינו את הכלים ואחר כך פינו את מטתו - ונפל הבית. אמרו לו תלמידיו: רבי - וכי מאחר שצדיק גמור אתה - למה עלתה לך כך? אמר להם: בניי: אני גרמתי לעצמי, שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי שלשה חמורים: אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך, ואמר לי 'רבי פרנסני!' אמרתי לו "המתן עד שאפרוק מן החמור". לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי "עיני, שלא חסו על עיניך - יסומו; ידיי, שלא חסו על ידיך - יתגדמו; רגליי, שלא חסו על רגליך - יתקטעו;" ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי "כל גופי יהא מלא שחין". אמרו לו: אוי לנו שראינוך בכך. אמר להם: אוי לי אם לא ראיתוני בכך.

[הערה: ירושלמי פאה דף לו, ב, פרק ח הלכה ח גמרא: נחום איש גם זו היה מוליך דורון לבית המא; פגע ביה מוכה שחין אחד. אמר ליה: "זכה עמי ממה דאית גבך" אמר ליה: "מי חזר"; חזר ואשכחניה ומית, והוה אמר: "לקיבליה עיינוהי דחמונך ולא יהבון לך, יסתמיין ידיה דלא פשטן למיתן לך, יתקטעון רגליי דלא רהטן מית לך, יתברון ומתתי"; כן סליק לגביה רבי עקיבא - אמר ליה: אי לי שאני רואה אותך כך! אמר ליה: אי לי שאני אין רואה אותך בכך. אמר ליה: מה את מקללני? אמר ליה: ומה את מבעט ביסורין.]

ואמאי קרו ליה 'נחום איש גם זו'? - דכל מילתא דהוה סלקא ליה (כל המאורע לו, אפילו רעה) אמר 'גם זו לטובה'. זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר אמרו מאן ייזיל? ייזיל נחום איש גם זו, דמלומד בניסין הוא. שדרו בידיה מלא סיפטא [ארגז] דאבנים טובות ומרגליות. אזל בת בהווא דירה (לן לילה אחת באותו המלון); בליליא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטא (ארגז של), ומלוניהו עפרא. כי מטא התם שרינהו לסיפטא, חזנהו דמלו עפרא! בעא מלכא למקטלינהו לכולהו (שונאיהן של ישראל), אמר: "קא מחייכו בי יהודאי!" אמר "גם זו לטובה". אתא אליהו, אדמי ליה כחד מינייהו (כאחד משרי קיסר), אמר ליה: "דלמא הא עפרא - מעפרא דאברהם אבוהון הוא (כשנלחם עם המלכים), דכי הוה שדי עפרא - הוה סיפיה גילי (קשין) הוה גירי, דכתיב (ישעיהו מא, ב) [מי העיר ממזרח, צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד] יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו? הויא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה, בדקו מיניה - וכבשוה. עיילו לבי גנזיה ומלוהו לסיפטא אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה.

כי אתו - ביתו בהווא דיורא (לנו במלון), אמרו ליה: מאי אייתית בהדך דעבדי לך יקרא כולי האי? אמר להו: מאי דשקלי מהכא - אמטי להתם. סתרו לדירייהו ואמטינהו לבי מלכא, אמרו ליה: "האי עפרא דאייתי הכא - מדידן הוא!" בדקוה ולא אשכחוה - וקטלינהו להנך דיוראי.

אי זו היא דְּכָר? - עיר המוציאה חמש מאות רגלי כו': תנו רבנן: 'עיר המוציאה חמש מאות ואלף רגלי, כגון כפר עכו, ויצאו הימנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דְּכָר; כיום אחד או בארבעה ימים - אין זה דבר; ועיר המוציאה חמש מאות רגלי כגון כפר עמיקו, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים (מת אחד

בכל יום) זה אחר זה - הרי זה דבר ;

(תענית כא, ב)

כיום אחד או בארבעה ימים - אין זה דבר (דאקראי בעלמא הוא); **דרוקרת** (כפר עכו = דרוקרת; נוסח אחר: דיוקרא, עיר ששמה יו"ד, והיא קטנה, על שם שיו"ד קטנה באותיות) - **עיר המוציאה חמש מאות רגלי** (הכי גרסין: אלף וחמש מאות איש, דהיינו פי שלשה בעיר קטנה) (הכי גרסין: עיר גדולה המוציאה אלף וחמש מאות רגלי) **הוה, ויצאו ממנה** (תשעה מתים); **שלשה מתים כיום אחד** (הכי גרסין - יצאו הימנה שלשה מתים בשלשה ימים); **גזר רב נחמן בר רב חסדא תעניתא**. אמר רב נחמן בר יצחק: **כמאן? כרבי מאיר, דאמר 'ריחק נגיחותיו חייב, קירב נגיחותיו - לא כל שכן!** (בשור מועד קאי, בבבא קמא, בפרק 'כיצד הרגל מועדת': אי זהו תם ואי זהו מועד? - כל שהעידו בו שלשה ימים - דברי רבי יהודה; רבי מאיר אומר: כל שהעידו בו שלש פעמים ביום אחד; רבי יהודה סבר: כתיב או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום [שמות כא, לו], מתמול - תרי, שלשום - תלת, הרי שלשה ימים, ורבי מאיר סבר: ריחק נגיחותיו, כשנגח בשלשה ימים זה אחר זה - חייב, קירב נגיחותיו שנגח שלש פעמים ביום אחד לא כל שכן) !. **אמר ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק: ליקום מר ליתי לגבן** (דבר נחמן בר יצחק הוה יתיב בין גברי דלא חשיבי כולי האי, וקאמר ליה רב נחמן בר רב חסדא ליקום מר מהתם וליתי ליתיב גבאי) !

אמר ליה: תנינא (תני אנא, שונה אני ברייתא זו): **'רבי יוסי אומר: לא מקומו של אדם מכבדו אלא אדם מכבד את מקומו** (ואם אלך ואשב שם - אין המקום מכבדני), **שכן מצינו בהר סיני שכל זמן שהשכינה שרויה עליו אמרה תורה** (שמות לד, ג). **[ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר]** **גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא** (דמשום שכינה היה הר סיני מכובד ומקודש, דכתיב 'ההוא', משמע: כל זמן שהוא בגדולתו, שהשכינה עליו); **נסתלקה שכינה ממנו - אמרה תורה** (שמות יט, יג) **[לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה ירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היוכל]** (בסיום השופר, כשתסתלק השכינה, דרך הוא להאריך ולמשוך התקיעה בשעת סיום) **המה יעלו בהר** (ואף על גב דהאי קרא בלוחות הראשונות כתיב - לא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות שניתנו ביום הכפורים, וגם כל ימות החורף שעסקו במלאכת המשכן שהתה שכינה בהר, ומשם ניתנו כל המצות בקולי קולות ולפידים ביום קבלת עשרת הדברות, עד אחד בניסן שהוקם המשכן, ונסעה חזה שכינה מן ההר וישבה לה על הכפורת, ושם באהל מועד נשנית התורה כללותיה ופרטותיה, ועל אותה שעה היה מתיר להם בלוחות הראשונות לעלות, כדאמרינן במסכת ביצה (ה, א): כל דבר שבמנין - צריך מנין אחר להתירו, ובראש קונטרס רומי אתה מוצא תשובת רבינו בכך); **וכן מצינו באהל מועד שבמדבר: שכל זמן שהוא נטוי - אמרה תורה** (במדבר ה, ב) **[צו את בני ישראל] וישלחו מן המחנה כל צרוע** (וכל זב וכל טמא לנפש); **הוגללו הפרוכת** (שהיו נגללין בשעת נסיעתן היו נוסעין כולן, ובאין זבים ומצורעים ונכנסין במחנה) - **הותרו זבין והמצורעים ליכנס שם!**

אמר ליה: אי הכי - ניקום אנא לגבי מר!
אמר ליה: מוטב יבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה, ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס (- חצי מנה; ולשון פרוסה, כמו פרס פריסת מלכותך (דניאל ה, כח): שאביו של רב נחמן בר רב חסדא גדול מיצחק אביו של רב נחמן, מדמיתקרי בר רב חסדא ואידך רב נחמן בר יצחק, מכלל שלא נסמך).

בסורא הוות דברתא (דְּבָרָא), **בשיכבותיה** (בשכונתו) **דרב לא הוות דברתא**. **סברו מיניה משום זכותיה דרב, דנפיש**. **איתחזי להו** (להנך אינשי דסברי משום זכותיה דרב הוא) **בחילמא: רב דנפישא זכותיה טובא הא מילתא זוטרא ליה לרב** (נס זה קטן הוא לפי גדולת רב), **אלא משום ההוא גברא דשייל מרא** ([פושיי"ר בלעז (מעדר)] **וזכילא** (פלי"א בלעז [את]) **לקבורה** (ומשום זכותיה דקבורה - מדדו בו מדה כנגד מדה).

בדרוקרת הוות דליקתא ובשיכבותיה דרב הונא לא הוות דליקתא;
סבור מינה בזכותא דרב הונא דנפיש; איתחזי להו בחילמא: האי זוטרא ליה לרב הונא, אלא משום ההיא איתתא דמחממת תנורא ומשיילי לשיכבותיה (ומשאילתו לשכונתיה לאחר שהסיקתו משלה, לפיכך נמדת השכר בה במדה).

אמרו ליה לרב יהודה: 'אתו קמצי' (ארבה שמכלה את התבואה) ! **גזר תעניתא**. **אמרו ליה: לא קא מפסדן?** (לא בעינן למיגזר תעניתא). **אמר להו: זוודא אייתו בהדיהו** (בתמיה: וכי צידה הביאו עמם שלא יפסידו את התבואה) ?

אמרו ליה לרב יהודה: איכא מותנא בחזירי! גזר תעניתא.

נימא קסבר רב יהודה 'מכה משולחת ממין אחד משולחת מכל המינין' ?
לא, שאני חזירי, דדמיין מעייהו לבני אינשי (בני מעיין שלהן, שאין להן כרס
הפנימי כשאר בהמה, וסימן רע הוא).

אמרו ליה לשמואל: איכא מותנא [דְּבָר] בי חוזאי (מקום במלכות בבל) ! גזר
תעניתא (בעירו).

אמרו ליה: והא מרחק (ואין לחוש שמא יבא עד כאן) ?
אמר: ליכא מעברא הכא דפסיק ליה (וכי מעברות ושאר מחיצות מפסיקין לפני הדבר שלא
יבא) ?

אמרו ליה לרב נחמן: איכא מותנא בארעא דישראל! גזר תעניתא.
אמר: אם גבירה לוקה - שפחה לא כל שכן (ויש לחוש שמא ישתלח עד כאן) !
טעמא - דגבירה ושפחה, הא שפחה ושפחה - לא (שתי עיירות של חוצה לארץ, כגון בי
חוזאי ונהרדעא דאתריה דשמואל) !? והא אמרו ליה לשמואל 'איכא מותנא בי
חוזאי' - גזר תעניתא !?
שאני התם כיון דאיכא שירתא (דאזלי מבי חוזאי לנהרדעא), דלווי ואתיא
בהדיה (מתלווה ובא עמה).

אבא אומנא (מקידס) הוה אתי ליה שלמא ממתיבתא דרקיעא (בת קול אומרת לו:
שלום עליך) כל יומא, ולאביי כל מעלי יומא דשבתא, לרבא כל מעלי
יומא דכיפורי.

הוה קא חלשא דעתיה דאביי משום דאבא אומנא. אמרו ליה: לא מצית
למיעבד כעובדיה !

ומאי הוה עובדיה דאבא אומנא ?

דכי הוה עביד מילתא (כשהיה מקידס לבני אדם) הוה מחית גברי לחוד ונשי
לחוד (לצניעותא); ואית ליה לבושא דאית ביה קרנא (וינטוש"א נכוס (רוח) להקזת דם)
דהוות בזיעא כי כוסילתא (שהיה תקוע בו הקרן שהוא מקידס בו, ולנשים הוי מלביש לה); כי
הוות אתיא ליה איתתא - הוה מלביש לה כי היכי דלא ניסתכל בה;
ואית ליה דוכתא דצניעא דשדי ביה פשיטי דשקיל: דאית ליה - שדי
ביה, דלית ליה - לא מיכסיף (דלאחר שהכה לא הוה ידע מאן רמי (בכסילתיה) פשיטי להתם,
ומאן דלא רמי); כי הוה אתרמי ליה צורבא מרבנן אגרא מיניה לא שקיל;
ובתר דקאי יהיב ליה פשיטי ואמר ליה: זיל בריא נפשך (תבריא עצמך).
יומא חד שדר אביי זוגא דרבנן למיבדקיה (לבדקו במעשיו), אותביניהו
ואכליניהו ואשקיניהו ומך להו ביסתרקי (קיפל תחתיהן תכשיטי צמר, טפיד"ו בלעז
[שטיח] לישן בהן) בליליא;

(תעניתא כב, א)

לצפרא כרכיניהו ושקליניהו (רבנן לביסתרקי דאבא אומנא, ואייתניהו לשוקא לזבניניהו) וקמו
ונפקו להו לשוקא ואשכחיניהו.

אמרו ליה (לאבא אומנא): לשיימיה מר היכי שוו (לשיימיניהו מר, והב לן דמייהו, והיו
בודקין אותו אם יחדשם כגזלנין, או אם יהא שם אותם פחות מכדי דמיהם)
אמר להו: הכי והכי;

אמרו ליה: ודלמא שוו טפי ?

אמר להו: בהכי שקליניהו;

אמרו ליה: דידך ניהו, ושקליניהו מינך.

אמר: ליה: במטותא מינך - במאי חשדתינן (כשלקחנום) ?

אמר להו: אמינא: פדיון שבויים איקלע להו לרבנן ואכסיפו (לכו מילתא)
למימר לי (לאלתר ליתן אותם, ואהכי אתו למיגני גבאי, למיעבד כולי האי)

אמרו ליה: השתא נשקליניהו מר (שלא היינו רוצין אלא לנסותך) !

אמר להו: מההוא שעתא אסחתיניהו מדעתאי לצדקה.

הוה קא חלשא דעתיה דרבא משום דאביי (דלרבא לא אתי שלמא אלא ממעלי יומא
דכיפורי למעלי יומא דכיפורי, ולאביי כל מעלי שבתא). אמרו ליה: מסתייך דקא מגנית
אכולה כרכא (על כל בני עירך).

רבי ברוקא חוזאה (שהיה מבי חחא) הוה שכיח בשוקא דבי לפט (מקום). הוה שכיח אליהו גביה. אמר ליה (רב ברוקא לאליהו): איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי? אמר ליה: לא.

אדהכי והכי חזא ליהווא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי (מנעלים שחורים, שלא כמנהג היהודים) ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיה (לא הטיל ציצית בטליתו). אמר ליה (אליהו לרב ברוקא): האי - בר עלמא דאתי הוא.

רהט בתריה, אמר ליה (רב ברוקא ליהווא גברא): מאי עובדך?

אמר ליה: זיל האידנא ותא למחר.

למחר אמר ליה: מאי עובדך? אמר ליה: זנדוקנא אנא (שומר בית האסורים), ואסרנא גברי לחוד ונשי לחוד, ורמינא פוריאי (מטיל אני מטתי) בין הני להני (בין אנשים לנשים) כי היכי דלא ליתו לידי איסורא; כי חזינא בת ישראל דיהבי נכרים עלה עינייהו (בעלי בית האסורים) - מסרנא נפשאי ומצילנא לה. יומא חד הוות נערה מאורסה גבן (דהויא בבית הסוהר), דיהבו בה נכרים עינייהו שקלי דורדיא דחמרא (שמרים של יין, האדומים כדם) ושדאי לה בשיפולה (בשולי בגדיה), ואמרי 'דיסתנא היא' (דרך נשים לה, ומאוסה היא, והוא לשון פרסי).

אמר ליה: מאי טעמא לית לך חוטי ורמית מסאני אוכמי?

אמר ליה: עיילנא ונפיקנא ביני נכרים כי היכי דלא לידעו דיהודאה אנא; כי הו גזרי גזירתא מודענא להו לרבנן ובעו רחמי ומבטלי לגזירתייהו.

ומאי טעמא כי אמינא לך אנא "מאי עובדך", ואמרת לי "זיל האידנא ותא למחר"?

אמר ליה: בההיא שעתא גזרי גזירתא ואמינא ברישא איזיל ואשמע להו לרבנן דלבעי רחמי עלה דמילתא.

אדהכי והכי אתו הנך תרי, אתי. אמר ליה (אליהו לרב ברוקא): הנך נמי בני עלמא דאתי נינהו.

אזל לגבייהו, אמר להו: מאי עובדייכו? אמרו ליה: אינשי ברוחי (שמחים, ומשמחים בני אדם) אנן, מבדחינן עציבי; אי נמי כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדייהו טרחינן (במילי דבדיחותא בינייהו) ועבדינן להו שלמא (שהן דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת וכו': הבאת שלום בין אדם לחבירו).

על אלו מתריעין בכל מקום כו':

תנו רבנן: 'על אלו מתריעין בכל מקום: על השדפון ועל הידקון ועל ארבה וחסיל ועל חיה רעה. ר' עקיבא אומר: על השדפון ועל הידקון' (כיון שנראה כל שהוא מתריעין, ומלא תנור דמתניתין להתענות, אי נמי, מעשה היה כך) ככל שהוא; ארבה וחסיל - אפילו לא נראה בא"י אלא כנף אחד (אחד של אותו מין, כעין צפור כל כנף (בראשית ז, יד)).

מתריעין עליהן'.

ועל חיה וכו':

תנו רבנן: 'חיה רעה שאמרו - בזמן שהיא משולחת (מן השמים) מתריעין עליה; אינה משולחת (דהיינו אורחה) - אין מתריעין עליה.

אי זו היא 'משולחת' ואי זו היא 'שאינה משולחת'?

נראית בעיר = משולחת, בשדה = אינה משולחת; ביום = משולחת, בלילה = אינה משולחת; ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן = משולחת, נחבאת מפניהן = אינה משולחת; טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהן = משולחת (ודאי משולחת, דכיון דלא היתה רעבה אלא לאחד - מאי טעמא קטלה ליה לאידך), אכלה שניהן = אינה משולחת (שמפני הרעב אכלתם); עלתה לגג (רגילין היו להשתמש כל תשמישיהן בגגות, שלא היו משופעים אלא חלקים ושיוין, והוא הדין לבית שתחתיו) ונטלה תינוק מעריסה (ברצו"ל בלעז) = משולחת'.

הא גופה קשיא! אמרת 'נראתה בעיר' = משולחת' - לא שנא ביום ולא שנא בלילה, והדר אמרת 'ביום' = משולחת, בלילה = אינה משולחת'!?

לא קשיא: (האי דקתני 'נראתה בעיר' כו') - הכי קאמר: נראתה בעיר ביום (נראתה בעיר, כגון שנראתה ביום, דסתם 'נראתה' - ביום משמע) = משולחת, (אבל) בעיר בלילה = אינה משולחת; אי נמי בשדה [אפילו] ביום - [אינה] משולחת > בשדה

כלילה אינה משולחת < (והאי דקתני 'נראתה ביום' - אשדה קאי, דאם נראתה בשדה ביום - אינה משולחת);

'ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן = משולחת', הא עומדת (בשדה, דלא רצתה ולא נחבאת) - אינה משולחת', והדר אמרת 'נחבאת מפניהן אינה משולחת' - הא עומדת משולחת!?

לא קשיא: כאן (עמדה) בשדה הסמוכה לאגם (אינה משולחת, דכיון דסמוכה לאגם - היינו רביתה, ולא ברחה, סברה: אי אתי בתראי - עריקנא לאגם מיד) כאן (עמדה) בשדה שאינה סמוכה לאגם (משולחת, דכיון דלאו מקום רביתה הוא וקיימא - ודאי משולחת גזירה היא).
'טרפה שני בני אדם כאחד ואכלה אחד מהן - משולחת, שניהם - אינה משולחת' - והא אמרת 'אפילו רצתה'?

אמר רב פפא: כי תני ההיא - באגמא (מרשי"ק בלעז נְבִיצָה) הסמוך לעיר, והוא מלא קוצים; כי תניא ההיא - ד'אכלה אין, רצתה לא' - באגם, דכיון דהיינו דוכתה - סמכה אדעתה ורהטא אבתרייהו).
גופא: 'עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה = משולחת';
פשיטא!?

אמר רב פפא ככוכי דצידי (כוכן קטן של ציידין, שיחפרו למארב העופות, ואף על גב דלאו בנין קבוע הוא, ולא הוה כיישוב - הויא משולחת).

על החרב וכו':

תנו רבנן: 'חרב שאמרו - אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום (שמתריעין עליה), אלא אפילו חרב של שלום (העוברת דרך אותו מלכות לילך להלחם במקום אחרת); שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה המלך יאשיהו, שנאמר:

(תענית כב, ב)

(יאשיה יצא לקראתו למלחמה, ולא נתנו לעבור בארצו, ושלח לו פרעה נכה מלאכים לאמר: (דברי הימים ב לה, כא) וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום (לא עליך אני הולך היום) כי אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך.

מאי 'אלהים אשר עמי' (דקאמר ליה פרעה נכה 'חדל לך מאלהים אשר עמי')?

אמר רב יהודה אמר רב: זו עבודה זרה; אמר: הואיל וקא בטח בעבודה זרה - יכולנא ליה.

(דברי הימים ב לה, לג) ויורו היורים למלך יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאד.

מאי 'כי החליתי מאד'?

אמר רב יהודה אמר רב: מלמד שעשו כל גופו ככברה (מדכתיב ויורו המורים דמשמע: יריות רבות יורו המורים).

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מפני מה נענש יאשיהו? - מפני שהיה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך.

מאי דרש? (ויקרא כו, ו) [ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה רעה מן הארץ] וחרב לא תעבור בארצכם: מאי 'חרב'? אילימא חרב שאינה של שלום - והכתיב 'ונתתי שלום בארץ'! (ולמאי הלכתא כתביה רחמנא לאידך קרא וחרב לא תעבור בארצכם) אלא אפילו (חרב) של שלום. והוא אינו יודע שאין דורו דומה יפה (בעיני המקום).

כי הוה ניחא נפשיה - חזא ירמיהו שפוותיה דקא מרחשן. אמר: שמא חס וחלילה מילתא דלא מהגנא אמר אגב צעריה? גחין ושמעיה דקא מצדיק עליה דינא אנפשיה, אמר (איכה א, יח) צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי (שמעו נא כל עמים, וראו מכאבי, בתולתי ובחורי הלכו בשבי)!
פתח עליה ההיא שעתא (איכה ד, ב) רוח אפינו משיח ה' [נלכד בשחיתותם אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים].

מעשה וירדו זקנים מירושלים לעריהם כו':

איבעיא להו: כמלא תנור תבואה? או דלמא כמלא תנור פת (כמלא תנור תבואה - דהיינו שיעור גדול יותר ממלא תנור פת, דשיעור קטן הוא, שאין דרך למלאות כל חלל התנור פת, אלא בדפנות מדביקין אותו)?

תא שמע (דקתני חדא כי האי לישנא): 'כמלא פי תנור' (דהיינו פת: דאילו תבואה לא מצי קיימא על פי התנור).

ועדיין תיבעי להו' ככיסויא דתנורא או דלמא כי דרא דריפתא דהדר ליה לפומא דתנורא (שורה של לחם הדבוקין זה אצל זה בפי התנור, אי נמי: שמדביקין זה למעלה מזה עד פי התנור) ? תיקו.

ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים כו' :
אמר עולא משום רבי שמעון בן יהוצדק: מעשה ובלעו זאבים (כשהן שלימין) שני תינוקות והקיאום דרך בית הרעי, ובא מעשה לפני חכמים וטיהרו את הבשר (שאינו מטמא טומאת מת, דנתעכל ונתבטל תוך מעיו, וכגון ששהו ימי עיכול, ופירשא בעלמא הוא) וטמאו את העצמות (דלא מתעכלו).

על אלו מתריעין בשבת כו' :
תנו רבנן: 'עיר שהקיפה נכרים או נהר, ואחד ספינה המיטרפת כים, ואחד יחיד שנרדף מפני נכרים או מפני לסטין ומפני רוח רעה (שנכנס בו רוח שידה, ורץ והולך, ושמא יטבע בנהר או יפול וימות) - על כולן יחיד ושאי לסגף את עצמו (לענות נפש מתרגמין: לסגפא נפש (במדבר ל"ד)) כתענית.
רבי יוסי אומר: אין היחיד ושאי לסגף את עצמו כתענית, שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמות עליו' (כי אין בו כח להרויח ולהתפרנס מיגיעו).

אמר רב יהודה אמר רב: מאי טעמא דרבי יוסי? - דכתיב (בראשית ב', ז) [וייצר] האלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים] ויהי האדם לנפש חיה - נשמה שנתתי בך החיה.

שמעון התימני אומר אף על הדבר כו' :
איבעיא להו: לא הודו לו חכמים בשבת, אבל בחול הודו לו? או דלמא לא הודו לו כלל?
תא שמע, דתניא: 'מתריעין על הקר כשבת, ואין צריך לומר בחול.
רבי חנן בן פיטום תלמידו של רבי עקיבא משום רבי עקיבא אומר: אין מתריעין על הדבר כל עיקר' (אפילו בחול, דגזירה היא).

על כל צרה שלא תבא על הצבור כו' :
תנו רבנן: 'על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ מרוב גשמים'.
מאי טעמא?

אמר רבי יוחנן: לפי שאין מתפללין על רוב הטובה.
ואמר רבי יוחנן: מניין שאין מתפללין על רוב הטובה? - שנאמר (מלאכי ג') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר [ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת] אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה, עד בלי די? .
מאי 'עד בלי די'?

אמר רמי בר רב יוד (חכם ששמו יוד): עד שיבלו שפתותיכם מלומר די.
אמר רמי בר רב יוד: ובגולה (בבל, שהיא במצולה) מתריעין עליה (על רוב גשמים שלא ירדו).

תניא נמי הכי: 'שנה שגשמיה מרובין - אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד (אנשי משמר ואנשי מעמד - מפרש בשלשה פרקים לקמן (תענית כ"א)) : תנו עיניכם (התבוננו בתפלתכם בתעניות עליהם, שלא ירדו רוב גשמים) כאחיכם שבגולה שלא יהא בתייהם קבריהם' (שעמוקה היא, ונטבעים בתייהם במים).

שאלו את רבי אליעזר: עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא ירדו?
אמר להם: כדי שיעמוד אדם בקרן אפל (שן סלע גבוה, וכך שמו) וישכשך רגליו במים (כלומר: לעולם אין מתפללין) .
והתניא 'עוד שישכשך ידיו' ?

רגליו כידי קאמינא (וכיון דיכול לשכשך ברגלו, אי שוחה - יכול לשכשך בידו נמי) .

אמר רבה בר רב חנה: לדידי חזיא לי קרן אפל, דקם ההוא טייעא

(סוחר ישמעאל) כי רכיב גמלא, ונקיט רומחא בידיה - מתחזי (האי טייעא וגמליה ורומחא לרבה בר בר חנה דהוה על קרן אפל) איניבא (תולעת, לשון אחר: 'כי אנבא' - לינדינ"א בלעז) [ביצי הכינים].

תנו רבנן: ' (ויקרא כו, ד) ונתתי גשמיכם בעתם [ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריה] - לא שכורה (לא שתויה יותר מדאי, שמטשטשין את הארץ) ולא צמאה אלא כינונית; שכל זמן שהגשמים מרובין מטשטשין את הארץ ואינה מוציאה פירות. דבר אחר

(תענית כג, א)

'בעתם' (- זהו) כלילי רביעיות וכלילי שבתות (דאין טורח לבני אדם: דאינס הולכים לדרכים בלילי רביעיות מפני אגרת בת מחלת, [בפסחים קיב, ב]), (ושמא תאמר אין סיפק בגשמים של שני לילות בשבת -) שכן מצינו כימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים כלילי רביעיות וכלילי שבתות עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגורעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב, וצורו (קשרו ואצרו) מהם דוגמא לדורות להודיע כמה החטא גורם, שנאמר (ירמיהו ה, כה) עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם; וכן מצינו כימי הורדוס (סתר בנין דעזרא, ובנה בנין יפה ממנו [בבבא בתרא ד, א]) שהיו עוסקין בבנין בית המקדש, והיו יורדין גשמים כלילה; למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם למלאכתן וידעו שמלאכת שמים בידיהם'.

מעשה ששלחו לחוני המעגל וכו':

תנו רבנן: 'פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל: 'התפלל וירדו גשמים'. התפלל ולא ירדו גשמים. עג עוגה (שורה עגולה, כמו עוגה שהיתה עגולה) ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא, שנאמר (חבקוק ב, א) על משמרותי אעמדה ואתיצבה על מצור (כדמפרש בתרגום של תפלת חבקוק: על משמרותי אעמדה - כמין בית האסורים עשה וישב) [ואצפה לראות מה ידבר בי ומה אשיב על תוכחתי]. אמר לפניו: "רבונו של עולם: בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך; נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך"! התחילו גשמים מנטפין.

אמרו לו תלמידיו: רבי! ראינוך ולא נמות (נראה אותך ולא נמות, בניחותא: השתדל שלא נמות ברעב מפני עצירת גשמים)! כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבועתך! אמר: לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומעורות! - ירדו בזעף, עד שכל טפה וטפה כמלא פי חבית, ושיערו חכמים שאין טפה פחותה מלוג.

אמרו לו תלמידיו: רבי! ראינוך ולא נמות! כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאכד העולם! אמר לפניו: לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה! ירדו כתיקנן, עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים. אמרו לו: רבי! כשם שהתפללת שירדו - כך התפלל וילכו להם! אמר להם: כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה; אף על פי כן הביאו לי פר הודאה (להתודות עליו, ועשה לו סמיכה, והביאו שלמים; חוני בזמן הבית היה)! הביאו לו פר הודאה, סמך שתי ידיו עליו ואמר לפניו: ריבונו של עולם! עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות: כעסת עליהם אינן יכולין לעמוד, השפעת עליהם טובה אינן יכולין לעמוד! יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם!

מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם לשדה והביאו להם כמהין ופטירות (בוליי"ץ בלעז, [פטירות] שיצאו מלחלוח הגשמים וידעו כי של ברכה היו).

שלח לו שמעון בן שטח: אלמלא חוני אתה (ואדם גדול) גוזרני עליך נידוי (שמנדין על כבוד הרב, שהטיח דברים ואמר: לא כך שאלתי), שאילו שנים כשני אליהו (גזירת עצירת גשמים) שמפתחות גשמים בידו של אליהו, לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך (בתמיה, שאלוהו נשבע חי' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי

(מלכים א' יז, א) ואתה נשבע שאין אתה זו עד שירדו גשמים!! נמצא שם שמים מתחלל על ידך - דזה או זה בא לידי שבועת שוא! **אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום** (מתחטא - לשון חטא, כלומר: הוי הולך וחוטא) **ועושה לך רצונך כבן שמתחטא על אכיו ועושה לו רצונו ואומר לו 'אבא הוליכני לרחצני בחמין' 'שטפני בצונן' 'תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים' ונותן לו, ועליך הכתוב אומר** (משלי כג, כה) **ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך**.

תנו רבנן: **'מה שלחו בני לשכת הגזית (סנהדרין) לחוני המעגל?** (איוב כב, כח) **ותגור אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור** [איוב כב, כט: כי השפילו ותאמר גוה ושח עינים יושע (פסוק ל) ימלט אי נקי ונמלט בבר כפוך]:

'ותגור אומר' - אתה גזרת מלמטה והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך מלמעלה; **'ועל דרכיך נגה אור' - דור שהיה אפל** (מרוב צער שלא ירדו גשמים) **הארת בתפלתך;**

'כי השפילו ותאמר גוה' - דור שהיה שפל הגבהתו בתפלתך; **'ושח עינים יושע' - דור ששח בעונו הושעתו בתפלתך** (מן המיתה, שהבאת עליהם שובע); **'ימלט אי נקי' - דור שלא היה נקי מלטתו בתפלתך,** **'ונמלט בבור כפוך' - מלטתו במעשה ידיך הברורין'.**

אמר רבי יוחנן: כל ימיו של אותו צדיק (חוני המעגל) היה מצטער על מקרא זה: (תהלים קכו, א) **שיר המעלות** (לשון עילוי) **בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים** (כחלום נדמה גלות בבל שהיה שבעים שנה); אמר (בתמיה): **מי איכא דניי שבעין שנין בחלמא** (ויש אדם ישן שבעים שנה בשינה אחת)?

יומא חד הוה אזל באורחא, חזייה לההוא גברא דהוה נטע חרובא; אמר ליה: **האי - עד כמה שנין טעין?**

אמר ליה: **עד שבעין שנין** (לא טעין פירא בטעינא קמייתא);

אמר ליה: **פשיטא לך דחייט שבעין שנין?**

אמר ליה: **האי גברא - עלמא בחרובא אשכחתיה;** **כי היכי דשתלי לי אבהתי - שתלי נמי לבראי.**

יתיב (חוני המעגל), קא כריך ריפתא, אתא ליה שינתא, נים. אהדרא ליה משוניתא (עלתה סביבותיו שן סלע), איכסי מעינא (ולא אשכחוהו התם), ונים שבעין שנין. **כי קם - חזייה לההוא גברא דהוה קא מלקט מינייהו. אמר ליה: את הוא דשתלתי?**

אמר ליה: **בר בריה אנא.**

אמר ליה: **שמע מינה דניימי שבעין שנין! חזא לחמריה דאתיילידא ליה רמכי רמכי (וולדי וולדות באלו השנים דניים, מעוברת זכר היתה, וחזר ובא עליה, והולידו).** אזל לבייתה, אמר להו (שאל להון): **בריה דחוני המעגל מי קיים (בנו של חוני המעגל קיים הוא)?**

אמרו ליה: **בריה ליתא, בר בריה איתא.**

אמר להו: **אנא חוני המעגל!**

לא הימנוהו.

אזל לביית המדרש, שמעינהו לרבנן דקאמרי: **נהירן שמעתתין כבשני חוני המעגל** (מוגהת לנו שמועה זו כאילו למדנוה בחייו של חוני המעגל), **דכי הוי עייל לביית מדרשא - כל קושיא דהוה להו לרבנן הוה מפרק להו** (שהיה מפרקה לנו ומגיה לנו יפה יפה).

אמר להו: **אנא ניהו!**

לא הימנוהו ולא עבדי ליה יקרא כדמבעי ליה. **חלש דעתיה, בעי רחמי - ומית.**

Ta'anis 023a: Suicidal prayer

Dov Lew (aish2@netvision.net.il) asked:

Taanis 23a-

Choni Hamagil prayed for his own demise and died. Is it permitted

to pray for ones death? Don't the Poskim allow the prayer for the death of person only in the most excruciating and hopeless medical crises? [See Ran (Nedarim 40a) Tiferes Yisroel (Yoma 8,7) and Shu"t Tshuvos V'Hanhagos (vol. II, Siman 82).]

Did the temporary social problems of Choni justify a suicidal prayer???

Kol Tuv,
Dov Lew

The Kollel replies:

The Ran that you cite says that one may pray for a sick person who is suffering that his suffering end, even if that means praying that he dies. Regarding Choni ha'Ma'agil, he was suffering greatly from his circumstances, even though he was not physically ill (although "Chalash Da'atei" might mean that he also became physically ill). We find the same circumstances in the case of Rabbi Yochanan after his Chavrusa, Reish Lakish, passed way (see Bava Metzia 84a).

It is not clear that the problems of Choni were temporary, as you wrote. In the case of Choni ha'Ma'agil and Rabbi Yochanan, those who Davened were on a high enough level that they recognized what was best for them, and they Davened accordingly, and Hashem agreed with them and fulfilled their requests.

(Also, it does not actually say that they Davened to die. Rather, it says that they "prayed for mercy (Ba'i Rachmi) and then they died." Perhaps they prayed only that Hashem have mercy on them and relieve them from their suffering, and Hashem listened to their prayers and had mercy on them by taking their lives.)

Let us know if you come up with any other answers.

Y. Shaw

אמר רבא היינו דאמרי אינשי: או חברותא או מיתותא. (ולא גרסינן הכא 'כחברי דאיוב', אלא בבבא בתרא (סזב) גבי מעשה דאיוב; אם אין חבריו של אדם נוהגין בו כבוד כבתחילה - נוח לו שימות. 'אי נמי משום הנך בריוני' לא כתוב בספרינו).

אבא חלקיה - בר בריה דחוני המעגל הוה, וכי מצטריך עלמא למיטרא הוה משדרי רבנן לגביה ובעי רחמי ואתי מיטרא. זימנא חדא איצטריך עלמא למיטרא, שדור רבנן זוגא דרבנן לגביה למבעי רחמי דניתי מיטרא; אזול לביתיה ולא אשכחוהו, אזול בדברא ואשכחוהו דהוה קא רפיק (עודר בשדה). יהבו ליה שלמא

(תענית כג, ב)
ולא אסבר להו אפיה (לא החזיר להם פניו); בפניא (לפנות ערב, כשהלך לביתו) כי הוה מנקט ציבי [היה מביא עצים] - דרא ציבי ומרא [עץ ואת חפירה] בחד כתפא, וגלימא בחד כתפא. כולה אורחא לא סיים מסאני [כל הדרך לא נעל סנדלים]. כי מטי למיא - סיים מסאניה; כי מטא להיזמי והיגי - דלינהו למניה (הגביה בגדיו אחר כתיפיו, כדי שלא יקרעו); כי מטא למתא - נפקא דביתהו לאפיה [יצאה אשתו לקבל פניו] כי מיקשטא (בתכשיטין); כי מטא לביתהו עלת דביתהו ברישא, והדר עייל איהו, והדר עיילי רבנן. יתיב וכריך ריפתא, ולא אמר להו לרבנן 'תו כרוכו'. פלג ריפתא

לינוקי: לקשישא חדא ולזוטרא תרי.
אמר לה לדביתהו: ידענא דרבנן משום מיטרא קא אתו; ניסק לאיגרא
(עליה) וניבעי רחמי, אפשר דמרצי הקדוש ברוך הוא וייתי מיטרא ולא
נחזיק טיבותא לנפשינן".

סקו לאיגרא, קם איהו בחדא זויתא (זוית) ואיהי בחדא זויתא; קדים
סלוק ענני מהך זויתא דביתהו (מאותו הרוח שאשתו שם - עלו העבים תחלה, שהיא נענית
תחילה).

כי נחית אמר להו: אמאי אתו רבנן?
אמרו ליה: שדרי לן רבנן לגבי דמר למיבעי רחמי אמיטרא.
אמר להו: ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה.
אמרו ליה: ידעינן דמיטרא מחמת מר הוא דאתא, אלא לימא לן מר
הני מילי דתמיהא לן: מאי טעמא כי יהיבנא למר שלמא לא אסבר לן
מר אפיה? אמר להו: שכיר יום הואי, ואמינא לא איפגר (לא אתבטל
ממלאכתי, כמו: יומא דמיפגרי רבנן (שבת קכט, ב)).
ומאי טעמא דרא מר ציבי אחד כתפיה וגלימא אחד כתפיה (מדוע נשאת הסלית
על כתף אחת, ולא נתת בכתף תחת המשאוי)?
אמר להו: טלית שאולה היתה; להכי (להתעטף בה) שאלי, ולהכי (להטיל עליה
קוצין, לקרעה) לא שאלי.

מאי טעמא כולה אורחא לא סיים מר מסאניה, וכי מטי למיא סיים
מסאניה? אמר להו: כולה אורחא חזינא, במיא לא קא חזינא (מה דאית בה,
ושמא ישכנו דגא נחש). מאי טעמא כי מטא מר להיזמי והיגי דלינהו למניה?
אמר להו: זה מעלה ארוכה וזה אינה מעלה ארוכה.
מאי טעמא כי מטא מר למתא נפקא דביתהו דמר כי מיקשטא?
אמר להו: כדי שלא אתן עיני באשה אחרת.
מאי טעמא עיילא היא ברישא והדר עייל מר אבתרה והדר עיילינן
אנן? אמר להו: משום דלא בדקיתו לי (אם כשרים אם פריצים, דאמר מר (במסכת דרך ארץ
רבה פרק ה): כל אדם יהי בעיניך כלסטים).

מאי טעמא כי כריך מר ריפתא לא אמר לן 'איתו כרוכו'?
משום דלא נפישא ריפתא, ואמינא: לא אחזיק בהו ברבנן טיבותא
בחנם (דאינהו לא הוו קא אכלי, דליכא ריפתא, וקא מחזקין בהו טובה חנם).
מאי טעמא יהיב מר לינוקא קשישא חדא ריפתא ולזוטרא תרי?
אמר להו: האי קאי בביתא, והאי יתיב בבי כנישתא (ינוקא קאי בבי כנישתא -
קמי רביה, ולא אתי כולי יומא).

ומאי טעמא קדים סלוק ענני מהך זויתא דהוות קיימא דביתהו דמר
לעננא דידיה?

משום דאיתתא שכיחא בביתא (כל יומא), (וכי מיצטרין ענייא מידי - אזלה) ויהבא
ריפתא לעניי ומקרבא הנייתה ואנא יהיבנא זוזא ולא מקרבא
הנייתה (שדבר אכילה היא נותנת לעני, והוא בלא טורח, ממה שהיתה נותנת מעות ויטריח העני עד
שיקנה); אי נמי (אהכי קדים ענני דידה): הנהו ביריוני (בורים עמי הארץ) דהוו
בשיבכותן, אנא בעי רחמי דלימותו והיא בעיא רחמי דליהדרו
בתיובתא ואהדרו.

חנן הנחבא - בר ברתיה דחוני המעגל הוה; כי מצטרין עלמא למיטרא
- הוו משדרי רבנן ינוקי דבי רב לגביה (להמריך לבו, ויתכוין בתפלתו), ונקטי
ליה בשיפולי גלימיה (בשולי בגדיו), ואמרו ליה: 'אבא! אבא! (כך רגילים לקרותו,
כיתום שאמר אבי אבי)! הב לן מיטרא!'

אמר לפני הקב"ה: רבונו של עולם! עשה בשביל אלו שאין מכירין
בין 'אבא' דיהיב מיטרא ל'אבא' דלא יהיב מיטרא.

[רש"י ד"ה שאין מכירין - בין חוני לאבא, כסבורין עלי שאני אביהן] [הערה: מפירושו רש"י ברור שלא היו
בגירסתו המילים 'בין אבא דיהיב מיטרא לאבא דלא יהיב מיטרא']

ואמאי קרי ליה 'חנן הנחבא'?

מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא.

(הכי גרסינן: שהיה מחבא ולא גרסינן 'שהיה מחבא בבית הכסא' - כי הוה בעי רחמי אמיא היה מחבא עצמו מרוב
ענוה; ומאן דגרס 'בית הכסא' - כלומר: מתחבא בבגדיו כשהוא נכנס להסך את רגליו, מרוב צניעות).

אמר ליה רבי זריקא לרב ספרא: תא חזי מה בין תקיפי דארעא
דישראל לחסידי דבבל:

חסידי דבבל (חסידי דבבל מפרסמין את הדבר, ושל ארץ ישראל צנועין ולא מודיעין שבא המטר בשבילם)
- רב הונא ורב חסדא, כי הוה מצטריך עלמא למיטרא - אמרי:

ניכניף הדדי וניבעי רחמי אפשר דמירצי הקדוש ברוך הוא דייתי
מיטרא (אלמא: משום חד מינייהו לא אתי מיטרא); תקיפי דארעא דישראל - כגון רבי
יונה אבוה דרבי מני: כי הוה מצטריך עלמא למיטרא הוה עייל
לביתיה ואמר להו' הבו לי גואלקי (טשק"א בלעז [שק]), ואיזיל ואייתי לי
בזוזא עיבורא (דגן, משום כפנא, שאפילו לבני ביתו לא היה מודיע); כי הוה נפיק לבורא
- אזיל וקאי בדוכתא עמיקתא, דכתיב (תהלים קלא) [שיר המעלות] ממעמקים קראתיך
ה', וקאי בדוכתא צניעא ומכסי בשקא ובעי רחמי, ואתי מיטרא (וקא חזינן
דמחמתיה אתי מיטרא). כי הוה אתי לביתיה - אמרי ליה: אייתי מר עיבורא
(דבעית למיזבן)?

אמר להו: אמינא: הואיל ואתא מיטרא - השתא רווח עלמא (דליהוי שובע,
ואהכי לא זבני ביוקרא דהשתא).

ותו: רבי מני בריה הוה קא מצערי ליה דבי נשיאה. אישתטח על
קברא דאבוה, אמר ליה: אבא! אבא! הני מצערו לי! יומא חד הוה קא
חלפי (דבי נשיאה) התם (עלויה מערתא דרבי יונה), אינקוט (נדבקו בקרקע שעל גבי מערה)
כרעא דסוסותיהו [רגלי סוסים] (ולא היו יכולין לזח ממקומן) עד דקבילו עלייהו
דלא קא מצערו ליה.

ותו: רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב; אמר ליה:
עתידי דבי חמי (עשירים של בית חמי) קא מצערו לי!
אמר: ליענו (יהיו עניים)! - ואיענו.

אמר: קא דחקו לי (ליתן להן פרנסה)!

אמר: ליעתרו! - ואיעתרו.

אמר: לא מיקבלי עלי אינשי ביתי (אין אשתי מקובלת עלי, שאינה יפה)!
אמר ליה: מה שמה?

"חנה";

"תתיפי חנה" - ונתייפת!

אמר ליה: קא מגנדרא עלי (מתגדלת עלי מתוך גבהות יופיה)! ('מגנדרא' - מלשון מקום הניחו
לי אבותי להתגדר בו (חולין ז,א)).

אמר ליה: אי הכי - תחזור חנה לשחרוריתה! - וחזרה חנה
לשחרוריתה.

הנהו תרי תלמידי דהוה קמיה דרבי יצחק בן אלישיב, אמרו ליה:
ניבעי מר רחמי עלן דניחכים טובא.

אמר להו: עמי היתה ושלחתיה (דבר זה היה בידי, שכל מה שאני מבקש היו נותנין לי, ועכשיו
אין תפילתי מקובלת כל כך).

רבי יוסי בר אבין הוה שכיח קמיה דרבי יוסי דמן יוקרת (מקום),
שבקיה ואתא לקמיה דרב אשי;

(תענית כד, א)

יומא חד שמעיה (רב אשי לרבי יוסי בר אבין, לישנא אחרינא: יומא חד שמעיה רבי יוסי בר אבין לרב
אשי) דקא גריס: 'אמר שמואל: השולה דג מן הים בשבת, כיון שיבש בו
כסלע (אף על פי שהוא מפרסם לאחר כן, ובעוד שהוא מפרסם השליכו במים) - חייב (משום נטילת
נשמה, שהיא אב מלאכה, דתנן (שבת עג,א) דשוחטו כו')';

אמר ליה (רבי יוסי): ולימא מר 'ובין סנפיריו (שפורח בהן, דודאי לא חי)! (וכשארין
מחוסר צידה עסקינן, כגון שצדו בתוך הסל והניחו במים לחיות, כדרך שעושין הדייגין);

אמר ליה (רב אשי): ולא סבר לה מר דההיא (דהאי 'ובין סנפיריו') - רבי יוסי בן
רבי אבין אמרה (כלומר: מאי טעמא לא אמרת ליה משמיה - שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה
לעולם)?

אמר ליה: אנא ניהו.

אמר ליה: ולאו קמיה דרבי יוסי דמן יוקרת הוה שכיח מר?

אמר ליה: הן.

אמר ליה: ומאי טעמא שבקיה מר ואתא הכא?

אמר ליה: גברא דעל בריה ועל ברתיא לא חס - עלי ידי היכי חייס?

'בריה' - מאי היא?

יומא חד הוה אגרי ליה אגירי בדברא, נגה להו ולא אייתי להו ריפתא. אמרו ליה לבריה: כפינן. הוה יתבי תותי תאינתא, אמר: 'תאנה תאנה! הוציא פירותיך ויאכלו פועלי אבא!'. אפיקו ואכלו. אדהכי והכי אתא אבוה, אמר להו: 'לא תינקטו בדעתייכו (אל תחשדוני שלא הבאתי לכם מזונות עד עכשיו) דהאי דנגהנא אמצוה טרחנא ועד השתא הוא דסגאי (שטרחתי ואיחרתי)'.

אמרו ליה: רחמנא לי שבכך כי היכי דאשבכך בריך.

אמר להו: מהיכא?

אמרו: הכי והכי הוה מעשה.

אמר לו: בני - אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא

בזמנה - יאסף שלא בזמנו.

ברתיא מאי היא?

הויא ליה בריתא בעלת יופי; יומא חד חזיא לההוא גברא דהוה כריא בהוצא (סותר גדר העצים, כדי להסתכל דרך הנקב) וקא חזי לה.

אמר לו: מאי האי (מה אתה מעיין כאן)?

אמר ליה: רבי - אם ללוקחה לא זכיתי, לראותה לא אזכה?

אמר לה: בתי - קא מצערת להו לברייא, שובי לעפריך ואל יכשלו ביך בני אדם!

הויא ליה ההוא חמרא כדהוה אגרי לה כל יומא, לאורתא הוה משדרי לה אגרה אגבה, ואתיא לבי מרה, ואי טפו לה או בצרי לה - לא אתיא. [היה לו חמור שכאשר שכרו אותו ליום שלם היו בערב מניחים את שכרה על גבי החמור והיה חוזר לבית אדונו, ואם נתנו יתור מדי - החמור לא היה הולך]. יומא חד אינשו (שכחו) זוגא דסנדלי עלה ולא אזלה עד דשקלוניה מינה, והדר אזלה.

אלעזר איש בירתא, כד הוה חזו ליה גבאי צדקה - הוה טשו מיניה (היו מתחבאים), דכל מאי דהוה גביה יהיב להו.

יומא חד הוה סליק לשוקא למיזבן נדוניא לברתיא. חזיוהו גבאי צדקה, טשו מיניה. אזל ורהט בתרייהו. אמר להו: אשבכתיכו במאי עסקיתו!

אמרו ליה: ביתום ויתומה (לזוג זה לזו).

אמר להן: העבודה (שבועה) שהן קודמין לבתי! שקל כל דהוה בהדיה ויהב להו. פש ליה חד זוזא - זבן ליה חיטי ואסיק שדייה באכלבא (אוצר של חטים). אתאי דביתהו, אמרה לה לברתיא: מאי אייתי אבוך? אמרה לה: כל מה דאייתי - באכלבא שדיתיא;

אתיא למיפתח בבא דאכלבא - חזת אכלבא דמליא חיטי וקא נפקא בצינורא דדשא ולא מיפתח בבא מחיטי! אזלא ברתיא לבי מדרשא, אמרה ליה: בא וראה מה עשה לך אוהבך (הקדוש ברוך הוא)!

אמר לה: העבודה! הרי הן הקדש עליך, ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל! (משום דמעשה נסים הוא, ואסור לאדם להנות ממעשה נסים, כדאמר לעיל (תענית כב): ואם עושין לו נס - מנכין לו מזכיותיו).

רבי יהודה נשיאה (היה בנו של רבן גמליאל בר רבי) גזר תעניתא, בעי רחמי ולא אתא מיטרא. אמר: כמה איכא משמואל הרמתי (שיורדין גשמים בשבילו, דכתיב (שמואל א' יב): הלא קציר חטים היום) ליהודה בן גמליאל (ועכשיו באין כל ישראל והטילו על רבי יהודה בן גמליאל דצוות, וליכא דמשגח ביה) - אוי לו לדור שכן נתקע (תקוע) אוי לו למי שעלתה בימיו כך! חלש דעתיה - ואתא מיטרא! דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אודעינהו לרבי יוחנן ולריש לקיש. לצפרא אודעינהו.

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: הא לא קבילנא עלן מאורתא (בהדיהו)!
אמר ליה: אנן בתרייהו גררינן (גרורין ומשוכין אנו אחריהן, וכמי שקבלנו עלינו).

דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. תנא להו אושעיא זעירא
דמן חבריא (צעיר שבשיבה; והאי דקרי ליה הכי - משום דאושעיא אחרינא הוה התם): (במדבר טו, כד)
והיה אם מעיני העדה (זקנים, מאירי עיני העם) נעשתה לשגגה [ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח
לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטת] - משל לכלה שהיא בבית אביה: כל זמן
שעיניה יפות - אין כל גופה צריכה בדיקה (דודאי כל גופה יפה); עיניה
טרוטות (אין עיניה יפות כו') - הואיל והנהו דבי נשיאה דהוו 'עיני העדה' רשעים - דלת העם אין צריכין
לבדוק מה מעשיהם, לכך לא משגחו בהו מן שמים) - כל גופה צריכה בדיקה.

אתו עבדיה ורמו ליה סודרא בצואריה, וקא מצערו ליה (לאושעיא).
אמרו להו בני מאתיה (בני מתא - לעבדי דבי נשיאה): שבקיה, דהא נמי מצער לן
(מחרף ומגדף אותנו). כיון דחזינן דכל מיליה לשום שמים לא אמרי ליה
מידי ושבקינן ליה - אתון נמי שבקוהו.

רבי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. נחית קמיה (לפני התיבה) אילפא ואמרי
לה רבי אילפי, אמר 'משיב הרוח' - ונשא (כמו 'נשב') זיקא; 'מוריד
הגשם' - ואתא מיטרא.
אמר ליה: מאי עובדך?
אמר ליה: דיירנא בקוסטא דחיקא (בכפר דחוק, שיש בו עניות ביותר) דלית ביה
חמרא לקידושא ואבדלתא; טרחנא ואתינא חמרא לקידושא ואבדלתא
ומפיקנא להו ידי חובתייהו.

רב איקלע לההוא אתרא, גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. נחית קמיה
שליחא דצבורא, אמר 'משיב הרוח' - ונשב זיקא; אמר 'מוריד הגשם'
- ואתא מיטרא.
אמר ליה: מאי עובדך?
אמר ליה: מיקרי דרדקי אנא, ומקרינא לבני עניי כבני עתירי; וכל
דלא אפשר ליה - לא שקלינא מיניה מידי; ואית לי פירא דכוורי
(מחילות של דגים), וכל מאן דפשע [ילד שלא למד] - משחדינא ליה מינייהו
ומסדרינן ליה ומפייסינן ליה (מתקנן כסדר) עד דאתי וקרי.

רב נחמן גזר תעניתא. בעא רחמי ולא אתא מיטרא. אמר: שקלוה
לנחמן חבוטו מן גודא לארעא. חלש דעתיה - ואתא מיטרא.

רבה גזר תעניתא. בעי רחמי ולא אתא מיטרא. אמרו ליה: והא רב
יהודה כי הוה גזר תעניתא אתא מיטרא!
אמר להו: מאי אעביד? אי משום תנויי - אנן עדיפינן מינייהו,
דבשני דרב יהודה כל תנויי

(תענית כד, ב)

בנזיקין הוה (למודם לא היה גדול אלא בסדר נזיקין), ואנן קא מתנינן בשיתא
סדרינן; וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין 'האשה שכוכשת' (שול"ץ בלעז
[מרקחת של ירקות], עוצרת שיצא המשקה שלהן ויבשו, דרך אשה בכך כובשת ירק ממים, שישתמרו לזמן מרובה)
ירק בקדירה (במסכת טהרות היא, בפרק שני משנה א') גבי ידות מיירי, דקיימא לן (עוקצין פרק ראשון משנה א'): כל
ידות האוכלין, אם נגעו טומאה בהן - נטמא גם האוכל הצריך לידות, דיד מכניס ומוציא, כדאמרינן ב'העור
והרוטב' (חולין ק"ח, א): 'מכל האוכל' [ויקרא יא, לד] - לרבות הידות, וקתני התם: אשה שהיא כובשת ירק, דידות שלהן
טהורין, דכשהיא עוצרת אותם הידות משתברות, ואי אפשר ליטול הירקות בידות שלהן, שנשמש ונפסק האוכל מן
היד, מחמת כבישה - טהורין העלין והקלחין', ואמרי לה (כי מטא לאידך בפרק שני [דעוקצין משנה א'])
'זיתים שכבשן בטריפה' (כתרגומו עלה - טרפא (בראשית ת"א); עלין שלהן דהיינו ידות) -
טהורין (הידות להביא טומאה לאוכל, דתו לא חיי למהוי בית יד) - אמר: 'הוי יות דרב
ושמואל קא חזינא הכא (עומק גדול, ולא הוה נהירא ליה)! ואנן קא מתנינן
בעוקצין תליסר מתיבתא (שלוש עשרה ישיבות איכא בהן מתא דגמרי מסכת עוקצין), ואילו

רב יהודה כי הוה שליף חד מסאנא (משום עינוי) אתי מיטרא ואנן קא צווחינן כולי יומא וליכא דאשגח בן - אי משום עובדא אי איכא דחזא מידי (חס ושלום בעובדי ביישי) - לימא! אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן דומה יפה.

רב יהודה חזא הנהו בי תרי דהוו קא פרצי בריפתא (זורקים אותם זה לזה). אמר: שמע מינה איכא שבעא בעלמא! יהיב עיניה - הוה כפנא!

אמרו ליה רבנן לרב כהנא בריה דרב נחוניא: שמעיה מר דשכיח קמיה נייעשיה (יעשנו שיצא לחוץ) דליפוק בפתחא דסמוך לשוקא; עשיה ונפק לשוקא - חזא כנופיא. אמר להו: מאי האי? אמרו ליה: אכוספא דתמרי (על כלי מלא תמרים, או פסולת של תמרים) קיימי דקא מזדבן. אמר: שמע מינה כפנא בעלמא. אמר ליה לשמעיה: שלוף לי מסאניי. שלף ליה חד מסאנא ואתא מיטרא; כי מטא למישלף אחרינא - אתא אליהו ואמר ליה: אמר הקדוש ברוך הוא: אי שלפת אחרינא - מחריבנא לעלמא!

אמר רב מרי ברה דבת שמואל: אנא הוה קאימנא אגודא דנהר פפא (ההוא יומא דעבד רב יהודה הכי), חזאי למלאכי דאיידמו למלחי דקא מייתי חלא (חול), ומלונהו לארבי [אניות, דוברות], והוה קמחא דסמידא (סולת, והן עצמן מוכרין אותו); אתו כולי עלמא למיזבן. אמר להו: מהא לא תיזבנון, דמעשה נסים הוא (ובמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים - יותר טוב ונכון). למחר אתיין ארבי דחיטי דפרזינא (מקום).

רבא איקלע להגרוניא; גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. אמר להו: ביתו [תלוננו] כולי עלמא בתעניתייכו [לא להפסיק בלילה את ה תענית].

למחר אמר להו: מי איכא דחזא חילמא - לימא! אמר להו רבי אלעזר מהגרוניא: לדידי אקריון בחלמי (הקרוני, הייתי קורא בחלומי): 'שלם טב לרב טב מריבון טב דמטוביה מטיב לעמיה'. אמר: שמע מינה עת רצון היא - מבעי רחמי. בעי רחמי ואתי מיטרא.

ההוא גברא דאיחייב נגדא (מלקות) בבי דינא דרבא משום דבעל נכרית. נגדיה רבא ומית.

אשתמע מילתא בי שבור מלכא - בעא לצעורי לרבא. אמרה ליה איפרא (כך שמח: איפרא - חן יופי שְׂדִים היה לה) הורמיז, אימיה דשבור מלכא לברה: לא ליהוי לך עסק דברים בהדי יהודאי, דכל מאן דבעיין ממרייהו - יהיב להו.

אמר לה: מאי היא (מאי עביד להו)?

(דכל אימת דבעי מיטרא) בעין רחמי ואתי מיטרא.

אמר לה: ההוא - משום דזימנא דמיטרא הוא (ואפילו לא בעו - נמי אתי מיטרא)! אלא לבעו רחמי האידנא בתקופת תמוז וליתי מיטרא! שלחה ליה לרבא (דרחמא ליה לרבא): כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא! בעי רחמי ולא אתי מיטרא. אמר לפניו: רבונו של עולם (תהלים מז,ב) אלהים באזינו שמענו אבותינו ספרו לנו פועל פעלת בימיהם בימי קדם (שהיית מפליא להם נסים) ואנו בעינינו לא ראינו - אתא מיטרא עד דשפוך מרזבי דצפורי (שקילחו מים מן המרזבות, עד ששוטפין בחוצות ויורדין ושופכין) לדיגלת (לנהר חדקל).

אתא אבוה, איתחזי ליה בחלמיה, ואמר ליה: מי איכא דמיטרח קמי שמיא כולי האי?

אמר ליה [עוד]: שְׁנֵי דוכתיך! שְׁנֵי דוכתיא (אל תשכב במטתך הלילה)! למחר אשכחיה דמרשם פורייה בסכיני (שרצו שדים להורגו, וחתכו את מטתו, והיינו דאמרינן בשחיטת חולין בפרק 'הזרוע' (קלג,א) 'וליקריה לרבא'; רבא נוף היה; לא מצינו לו נזיפה בכל התלמוד אלא בזה המעשה,

כשביקש הגשמים בתמוז שלא לצורך).

רב פפא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. חלש ליביה. שרף (מלשון 'שורפה חיה' (עבודה זרה כט,ב)) פנינא (מלא כף, כמו 'מלחך פינכי' (פסחים מט,א)) דדייסא (טריי"ס בלעז נגריסי תבואה, דיסה) ובעי רחמי ולא אתא מיטרא. (הכי גרסינן: רב פפא גזר תעניתא. חלש לביה. טעים מידי בעא רחמי ולא אתא מיטרא.)
אמר ליה רב נחמן בר אושפזתי: אי שריף מר פנינא אחריתי דדייסא - אתי מיטרא (ולחוכא קאמר ליה הכי, משום דטעים ברישא והדר בעא רחמי). איכסיף וחלש דעתיה - ואתא מיטרא.

רבי חנינא בן דוסא (תנא הוא) הוה קא אזיל באורחא, אתא מיטרא. אמר לפניו: רבונו של עולם! כל העולם כולו בנחת, וחנינא בצער! פסק מיטרא.
כי מטא לביתה אמר לפניו: רבונו של עולם! כל העולם כולו בצער (שמבקשין מים לשדותיהן), וחנינא בנחת (שאני יושב בביתי, ואיני צריך לגשמים, לפי שאין לי שדות)!
אתא מיטרא.

אמר רב יוסף: מאי אהניא ליה צלותא דכהן גדול (כשהיה מתפלל תפלה קצרה ביום הכפורים שהיה אומר: אל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים) לגבי רבי חנינא בן דוסא (דברי חנינא מבטל ליה לצלותיה דכהן גדול, שאף על פי כן שמע הקדוש ברוך הוא תפלתו ופסיק מיטרא) - דתנן [יומא פ"ה מ"א]: 'היה מתפלל תפלה קצרה בכית החיצון'.
מאי מצלי?
רבין בר אדא ורבא בר אדא, דאמרי תרויהו משמיה דרב יהודה: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא השנה הזו גשומה ושחונה (חמה, כמו חמותי ראיתי אור (ישעיהו מד,טז), תירגם יונתן בן עוזיאל: שחינת) - שחונה מעלייתא היא? אדרבה גריעותא היא? אלא: אם שחונה - תהא גשומה וטלולה (כשהיא חמה צריכה הארץ לגשמים מאד ותדיר).
ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים'.

רב אחא בריה דרבא מסיים משמיה דרב יהודה: 'לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה, ואל יהו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה - ולא לעם אחר'.
אמר רב יהודה אמר רב: בכל יום ויום בת קול יוצאת (ולא גרסינן 'מהר חורב') ואומרת: כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת (כל השבת היה ניזון בכך; חסר לחם היה, ומתגלגל היה בחרובין).
הוה רגילא דביתהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא (דבר שמעלה עשן כקיסור הכבשן)

(תענית כה, א)
משום כיסופא (שהיו שכינותיה אופות עיסה לכבוד שבת, והיא אינה עושה כלום). הוה לה הך שיבבתא בישתא, אמרה: מכדי ידענא דלית להו ולא מידי - מאי כולי האי? אזלא וטרפא אבבא [הקיסה בדלת]. איכספא [התביישה] ועיילא לאינדרונא. איתעביד לה ניסא דחזיא לתנורא מלא לחמא ואגנא (עריבה) מלא לישא.
אמרה לה: פלניתא! פלניתא! אייתי מסא (עתר שמוציאין בו הלחם; מרדה - פאלי"א בלעז, ומרדה ומסא - חדא מילתא היא), דקא חריף לחמיך!
אמרה לה: אף אנא להכי עיילי.
תנא: אף היא להביא מרדה (פל"א בלעז [את, מרדה] - על שם שרודין בה פת מן התנור) נכנסה, מפני שמלומדת בנסים (שלא היתה שואלת, מפני שרגילה בניסין).
אמרה ליה דביתהו: עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי?
אמר לה: מאי נעביד?
בעי רחמי, דניתבו לך מידי.

בעא רחמי, יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא
[רגל אחד של שולחן מזהב]. [חזיא] (דביתהו) בחלמא: עתידי צדיקי דאכלי
אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי, ואיהו - אפתורא דתרי כרעי!
אמר לה: ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם, ואנן
אפתורא דמחסר?
אמרה ליה: ומאי נעביד?
בעי רחמי דנשקלינהו מינך.
בעי רחמי ושקלוהו.
תנא: גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון, דגמירי דמיהב יהבי -
מישקל לא שקלי (בתר דיהבי).

חד בי שמשי (כל היכא דתני 'בי שמשי' - היינו ערב שבת; לא שמעתי טעם) חזייה לברתיה
דהוות עציבא. אמר לה: בתי, במאי עציבת?
אמרה ליה: כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן (בכלי שיש בו החומץ, ושמתי
החומץ בנר ויכבה הנר) והדלקתי ממנו אור לשבת.
אמר לה: בתי - מאי איכפת לך? מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר
לחומץ וידלוק!
תנא: היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה
(הדליק ממנו נר אחר ליהנות בו, ונר של מעשה נסים כיבה, כי היכי דעבד רב יהודה בחלא דהוה סמידא (תענית
כדב)).
רבי חנינא בן דוסא הווי ליה הנך עיזי. אמרו ליה: קא מפסדן (שדות)!
אמר: אי קא מפסדן - ניכלינהו דובי (חזאבים בשדות), ואי לא - כל חדא
וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו.
לאורתא אייתי כל חדא וחדא דובא בקרנייהו.

הוה ליה ההיא שיבבתא דקא בניה ביתא ולא מטו כשורי (אין הקורות מגיעות
מכותל לכותל).
אתיא לקמיה, אמרה ליה: בניתי ביתי ולא קמטו כשוראי.
אמר לה: מה שמך? אמרה ליה 'איכו'.
אמר: איכו - נימטו כשוריך (יאריכו הקורות).
תנא: הגיעו עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן; ויש אומרינן: סניפין
עשאום (הקורות של חליות היו, במעשה נס נדבקו להן חתיכות קטנות לאורכן).
תניא: 'פלימו אומר: אני דאיתי אותו הבית, והיו קודותיו יוצאות
אמה לכאן ואמה לכאן, ואמרו לי: בית זה שקירה רבי חנינא בן
דוסא בתפלתו.'

ורבי חנינא בן דוסא - מהיכן הווי ליה עזים? והא עני הוי? ועוד:
אמרו חכמים אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל?
אמר רב פנחס: מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם
תרנגולין, ומצאתן אשתו של רבי חנינא בן דוסא, ואמר לה: אל
תאכלי מביציהן. והרבו ביצים, ותרנגולין והיו מצערינן אותם,
ומכרן, וקנה בדמיהן עזים. פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו
התרנגולין ואמר לחבירו 'בכאן הנחתי התרנגולין שלי'. שמע רבי
חנינא, אמר לו: יש לך בהן סימן? אמר לו: הן. נתן לו סימן ונטל
את העזין, והן הן עיזי דאייתו דובי בקרנייהו.

רבי אלעזר בן פדת (אמורא היה, והוא הנקרא 'מרא דארעא דארץ ישראל' במסכת נדה (כב); בעל
הוראות היה, והוא שימש רבי יוחנן אחרי מות ריש לקיש) דחיקא ליה מילתא טובא (והיה דחוק
ועני). עבד מלתא (הקידס) ולא הוה ליה מידי למטעם. שקל ברא דתומא (בו
השום, צלע של שום) ושדייה בפומיה; חלש לביה (נתעלפה) וניס.
אזול רבנן לשיולי ביה, חזיוהו דקא בכי וחיין ונפק צוציתא (ניצוץ)
דנורא מאפותיה (ממצחו). כי אתער - אמרו ליה: מאי טעמא קבכית
וחייכת?
אמר להו: דהוה יתיב עמי הקב"ה, ואמרי ליה: עד מתי אצטער בהאי

עלמא? - ואמר לי: 'אלעזר בני - ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא?
אפשר דמתילדת בשעתא דמזוני!'
אמרי לקמיה: כולי האי - ו'אפשר' (בתמיה: כולי האי עבדת, ואכתי הך ספיקא דלמא לא
מיתרמינא בשעתא דמזוני)?

אמרי ליה: דחיי טפי או דחיינא (ימי חיי שחייתי כבר הם רבים ממה שאני עתיד לחיות)?
אמר ליה: דחייית (מה שכבר חיית מרובים ממה שאתה עתיד לחיות; והיינו דקא בכי - כי אמר שכינה
הכי).

אמרי לקמיה: אם כן - לא בעינא (דתיחרביה לעלמא).
אמר לי: כהאי אגרא דאמרת 'לא בעינא' - יהיבנא לך לעלמא דאתי
תליסרי נהרוותא דמשחא אפרסמון דכייין כפרת ודיגלת דמענגת בהו
[אתן לך בעלם הבא שלשה עשר נהרות של שמן אפרסמון זך, הזורמים כנהר פרת
ונהר חידקל, שתתענג בהם] (והאי דחייך - משום שלשה עשר נהרותא לרוחץ בהן, ולטייל בהן מזה
לזה).

אמרי לקמיה: האי - ותו לא (וכי אין אתה נותן לי דברים אחרים)?
אמר לי: ולחברך מאי יהיבנא [וכי נתתי לאחרים יותר]?
אמרי ליה: ואנא מגברא דלית ליה בעניא [וכי בקשתי ממי שאין לו]?
(אנא מגברא דלית ליה בעינא לא גריס בספר רבי, ובספר שלי כתוב); מחייך באסקוטלא אפותאי
(היינו 'צוציאת דנפק מיניה': שמדביק אצבע צרדא עם הגודל, ומכה בצפורן האצבע), ואמר לי:
אלעזר ברי - גירי כך גירי (כלומר: הכיתי בחיצוי!) (לחדווה בעלמא אמר כן).

רבי חמא בר חנינא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. אמרו ליה: והא
רבי יהושע בן לוי גזר תעניתא ואתי מיטרא! אמר להו: הא אנא, הא
בר ליואי (הוא איש אחד ואני איש אחד, הוא עדיף מינאי)!
אמרו ליה: דנייתי וניכוין דעתין, איפשר דתכרי (שוברים) ציבורא
לבייהו, דאתי מיטרא.

בעון רחמי ולא אתי מיטרא.
אמר להו: ניחא לכו שיבא מטר בשבילנו (מקבלים אתם עליכם, ומסכימין לדעת אחד)?
אמרו ליה: הן.
אמר: 'רקיע רקיע - כסי פניך'!
לא איכסי.
אמר: 'כמה עזין פני רקיע (דלא כסין מצבורא)'!
איכסי ואתא מיטרא.

לוי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. אמר לפניו: רבונו של עולם!
'עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך'?! אתא מיטרא -
ואיטלע [ונעשה צולע]!
אמר רבי אלעזר: לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה, שהרי אדם
גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע - ומנו לוי.
והא גרמא ליה? והא לוי אחוי קידה (נועץ שני גודליו בארץ, ושוחה ונושק את הרצפה)
קמיה דרבי ואיטלע!
הא והא גרמא ליה (החטא גרם לו שנצלע בקידה).

רבי חייא בר לולייני שמעינהו להנך ענני דקאמרי: ניתו וניתבי
מא בעמון ומואב.
אמר לפניו: 'רבונו של עולם! כשנתת תורה לעמך ישראל חזרת על כל
אומות העולם ולא קיבלוה, ועכשיו אתה נותן להם מטר? שדו הכא'!
שדיוה אדוכתיהו.
דרש רבי חייא בר לולייני: מאי דכתיב (תהלים צב, ג) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון
ישגה? - אם נאמר 'תמר' למה נאמר 'ארז' ואם נאמר 'ארז' למה נאמר
'תמר'? אילו נאמר תמר ולא נאמר ארז - הייתי אומר 'מה תמר

(תענית כה, ב)
אין גזעו מחליף (אם נפסק) - אף צדיק חס וחלילה אין גזעו מחליף (אין
לו זכר: צדיק אין גזעו מחליף - אינו בתחיית המתים) - לכך נאמר 'ארז'; אילו נאמר

'ארז' ולא נאמר 'תמר' הייתי אומר: 'מה ארז אין עושה פירות אף צדיק חס וחלילה אין עושה פירות (אין לו שכר לעתיד)' - לכך נאמר תמר ונאמר ארז.

וארז גזעו מחליף? והתניא: 'הלוקח אילן מחכירו לקוץ - מגביהו מן הקרקע טפח וקוצץ; כסדן (טרונ"ק בלעז [גזע]) השקמה (שכבר הזקין: שנקצץ וחוזר ומתעבה, והוא מלשון 'סדינא בסדניה יתיב' (פסחים כח, א)) - שני טפחים (שכבר גזעו מחליף); כבתולת השקמה (נטיעה שלא נקצצה מעולם) - שלשה טפחים; בקנים ובגפנים - מן הפקק (קשר התחתון) ולמעלה; בדקלים ובארזים חופר למטה ומשריש לפי שאין גזעו מחליף'!!?

הכא במאי עסקינן? - בשאר מיני ארזים, כדרכה בר הונא; דאמר רבה בר הונא: עשרה מיני ארזים הן, שנאמר (ישעיהו מא, יט) אתן במדבר ארז שיטה והדס [ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו] (ובציר להו תלת; ובראש השנה (כג, א) מפרש: הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגים).

תנו רבנן: 'מעשה כרבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים (שלש עשרה תעניות שהתענו והלכו עד שגמרו שלשה עשרה, כדתנן (לעיל תענית פ"א מ"ד; דף יב, ב): עברו אלו ולא נענו כו'); באחרונה התחילו הצבור לצאת (מבית הכנסת), אמר להם: תקנתם קברים לעצמכם? (בתמיהה; אין לכם אלא לכו קברו עצמכם מפני הרעב?) געו (צעקו, כמו אם יגעה שור על בלילו (איוב ו, ה) הלך וגעו (שמואל א', ו, יב)) כל העם בככיה - וירדו גשמים.

שוב מעשה כרבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה; ירד רבי עקיבא אחריו ואמר: 'אבינו מלכנו - אין לנו מלך אלא אתה! אבינו מלכנו למענך רחם עלינו!' וירדו גשמים. הווי מרנני רבנן. יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו'.

תנו רבנן: 'עד מתי יהו הגשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניותם (דתנן (תענית פ"א דף י"ב): עברו אלו ולא נענו בית דין גוזזין עוד כו', אבל נענו - שוב אין צריכין להתענות, והני מילי - צבור, אבל יחיד שהיה מתענה על החולה ונתרפא, או על צרה ועברה - הרי מתענה ומשלים, כדאמרן לעיל (תענית י, ב); כך שמעתי)?

כמלא כרך המחרישה (אם טשטשו הגשמים בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה; 'ברך' - הוא הכלי שחורשין בו, ומבדיקין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו; כלומר: מילא התלם = שיראו המים בתלם מחרישתו, שקורין קולטר"א [להב (של מחרשה)] - דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: כחריבה (קרקע יבישה) - טפח (כיון דחריבה היא ונכנסו בה הגשמים טפח - ודאי רוב גשמים ירדו), כבינונית - טפחיים, כעבוזה (חרושה, כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה) - שלשה טפחים (דאפילו בגשמים מועטין נכנסין בה בטפח או בטפחיים).

תניא: 'רבי שמעון בן אלעזר אומר: אין לך טפח מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים (כשנכנסו הגשמים בעומק הקרקע טפח - תהום עולה ומתגבר שלשה טפחים; ואף על גב דסומכא דארעא אלפא גרמידי [נפוק 'החלי' (סוכה נג, ב)] - אפילו הכי רטיבותא מהנייא).

והא תניא: ' (תהום יוצא לקראתו) טפחיים? לא קשיא: כאן (הא דקתני טפחיים ותו לא) בעבודה (דאף על גב דנכנסו טפח בקרקע - פורתא הוא דנחית, ואהכי לא נפיק בהו לקבליה שלשה טפחים, אלא פורתא, טפחיים), כאן בשאינה עבודה (דכי נכנסו בה טפח טפי הוא דנחית, ונפיק תהום לקיבליה שלשה טפחים).

אמר רבי אלעזר: כשמנסכין את המים בחג - תהום אומר לחבירו: "אבע (לשון נחל נובע) מימין, קול שני ריעים (ניסוך המים וניסוך היין) אני שומע', שנאמר (תהלים מב, ח) תהום אל תהום קורא (מים עליונים ומים תחתונים) לקול צנוריק (אותן שני ספלים) [כל משבריק וגליך עלי עברו].

אמר רבה: לדידי חזי לי האי רידיא (מלאך הממונה על הגשמים כך שמו) דמי לעיגלא <תלתא> (ולא גרסינן 'תלתא'), ופירסא שפוותיה, וקיימא בין תהומא תתאה לתהומא עילאה (בין הרקיע לאוקיינוס, היכא דנשקי ארעא ורקיע); לתהומא עילאה (מים העליונים) אמר ליה "חשור מימין" (ברקיע), לתהומא תתאה אמר ליה "אבע מימין" (למטה בקרקע), שנאמר (שיר השירים ב, ב) הנצנים נראו בארץ [עת הזמיר הגיע וקול

התור נשמע בארצו] (כלומר: כשמנסכין מים בחג שהניסוכין נראו בארץ: שאין באין אלא משנה לחבירתה כנג זה שאינו יוצא אלא משנה לשנה, ועת הזמיר הגיע - זמירות החג, אז קול התור - מלאך דומה לשור, תרגום שור - תור, שבשעה שמנסכין מים בחג הוא אומר כן, לשון אחר: כמשמעו: הנצינים נראו והזמיר הגיע, בשעה שקול התור נשמע).

היו מתעניין וירדו גשמים קודם הנץ החמה כו' [במשנה (יטא): לא שלימו; לאחר הנץ החמה שלימו. ר"א אומר: קודם חצות לא שלימו, לאחר חצות שלימו.] תנו רבנן: 'היו מתעניין וירדו להם גשמים: קודם הנץ החמה לא שלימו' (דאכתי לא חל עליהו תענית, כי נחתי גשמים), לאחר הנץ החמה שלימו - דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: קודם חצות (דחצות זמן אכילה היא, מחצות ואילך חל התענית, כיון שלא סעדו בשעת סעודה) לא שלימו, לאחר חצות שלימו. רבי יוסי אומר: קודם תשע שעות לא שלימו, לאחר תשע שעות שלימו, שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה, שנאמר (מלכים א כא, כט) הראית כי נכנע אחאב [מלפני יען כי נכנע מפני לא אבי הרעה בימיו בימי בנו אביא הרעה על ביתו] (כלומר: שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מתשע שעות ואילך, אפילו בני מלכים שדרכן לאכול בתשע שעות: שעד שלש שעות הן ישנים במסותיהן ושוהין ששה שעות ואוכלין, וכדאמרין בפסחים (קז, ב): אפילו אגריפס המלך, שרגיל לאכול בתשע שעות ביום - לא יאכל עד שתחשוך, שנאמר הראית כי נכנע אחאב מלפני, ואחאב - לא חלה תעניתו עליו אלא מתשע שעות ואילך, ועד תשע שעות היה יכול לאכול: שלא גמר בדעתו להתענות, אלא שבא אליהו אותו היום שנכנס בכרם נבות היזרעאלי, ואמר ליה: הרצחת וגם ירשת... ילקו הכלבים (מלכים א כא, יט) וכתוב ויצום (מלכים א כא, כז) - שהתענה אותו היום).

רבי יהודה נשיאה גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה. סבר לאשלומינהו. אמר ליה רבי אמי: 'קודם חצות' ו'אחר חצות' שנינו.

(הכי גרסינן): שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה. כסבורין העם לומר 'שבחו של צבור הוא' (שעדיין לא קראו ונענו)! אמר להם: אמשול לכם [משל] למה הדבר דומה: לעבד שמבקש פרס מרבו. אמר להם: תנו לו - ואל אשמע קולו! שוב שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה; כסבורים העם לומר 'שבחו של צבור הוא!' אמר להם שמואל: לא שבח של צבור הוא, אלא אמשול לכם משל למה הדבר דומה: לעבד שמבקש פרס מרבו, ואמר להם: המתינו לו עד שיתמקם ויצטער ואחר כך תנו לו. ולשמואל הקטן - שבחו של צבור היכי דמי? אמר 'משיב הרוח' - ונשב זיקא; אמר 'מוריד הגשם' - ואתא מיטרא.

מעשה וגזרו תענית בלוד כו' [במשנה (יטא): וירדו להם גשמים קודם חצות. אמר להם ר' טרפון: צאו ואכלו ושתו ועשו יו"ט ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול]: ונימא הלל מעיקרא? אביי ורבא דאמרי תרווייהו: לפי שאין אומרים הלל

(תענית כו, א) אלא על נפש שבעה וכרס מלאה (מתוך שכתוב בו נותן לחם לכל בשר (תהלים קלו, כה) - נאה להאמר על השבע). איני: והא רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר (שם אדם או מקום) וגזר תענית וירדו להם גשמים עד חצות, ואמר הלל ואחר כך אכלו ושתו! שאני בני מחוזא, דשכיחי בהו שכרות (יין ושכרות, ופשעי ולא יאמרו הלל).

הדרן עלך סדר תעניות אלו